NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXIX. ÉVFOLYAM. 1908. JANUÁR. I. FÜZET.

VIKTÓRIA KIRÁLYNŐ KÖNYVE.*

Az angol és német könyvpiacon a közelmultban rendkívül érdekes és tanulságos könyv jelent meg, melyet a 19. század leghatalmasabb és legjelentékenyebb asszonyának, Viktória királynőnek lelkébe mélyen bevilágít és neki maradandó emléket állít népének szivében. A könyv Edward király kezdeményezéséből jött létre. Az ő megbízásából válogatták össze két nagy kötetben (az egyik 691, a másik 693 lapból áll) az 1821—1861-ig terjedő időből a nyilvánosságnak szánt leveleket és feljegyzéseket. A köteteket 6—6 szép arckép — Viktória, férje és gyermekeik — díszíti és egy származási tábla egészíti ki.

Az angol nemzet történetére és más nemzetek politikusaira nézve kétségtelenül nagy becsűek ezek a monumentalis kötetek; de eme világtörténeti jelentőségöktől eltekintve is mindenkire érdekesek, kik az emberi lélek nemes, szép megnyilatkozásaiban kedvüket lelik. Minket különösen a női jellem szempontjából vonzottak e könyvek, mint fényes tanuságai annak a lelki magasságnak, ahova, ime, a női lélek is felemelkedhetik.

Az a munkásság, melynek képét e könyvek elénk tárják, egyszerüen bámulatos. Az előttünk levő gyüjtemény csak egy kicsiny töredéke a királynő leveleinek és jegyzeteinek, melyek az 1861-ig terjedő időig rendezve, kéziratban 5—600 kötetet tesznek! E hatszáz kötet nagy része — mint a miniszterek hivatalos jelentései, a bel-, kül- és gyarmatpolitikára vonat-

* «Königin Victorias Briefwechsel und Tagebuchblätter. Berlin 1908. Verlag von Karl Siegismund. Königl. Sächs. Hofbuchhändler.

kozó emlékiratok és országgyűlési tudósítások — a nyilvánosságnak át nem adható; de valamennyi gondosan rendezve és csoportosítva tanúsága a királynő szorgalmának, munkásságának, gondosságának és történeti érzékének. Viktória királynő már gyermekkorában hozzászokott, hogy leveleit eltegye; trónralépte után pedig megőrizte és rendszeresen kezelte a hivatalos iratokat is, melyek lajstromozásában hercegi férje is segítségére volt.

Az előttünk fekvő kötetek is tartalmaznak hivatalos jelentéseket, emlékiratokat és a ministerekhez intézett leiratokat; de minket ezek legfeljebb annyiban érdekeltek, hogy azokból a királyné önálló felfogását, politikai — néha nehéz politikai — viszonyok között is világos és biztos ítéletét, elhatározásaihoz való szigorú és következetes ragaszkodását látjuk. De ahhoz a lélektani szemponthoz képest, mellyel mi a levélgyűjteményt vizsgáltuk, fontossággal leginkább Viktória naplójegyzetei és magánlevelei birnak. Ezekből ismerjük meg benne a gyöngéd, szerető szívű asszonyt, ki baráti és rokoni érzelmeinek legmeghatóbb bizonyságát nyujtja leveleiben s ezekből ismerjük meg a férjét rajongva szerető hitvest, a jó anyát; ezekben bámulhatjuk az Európa leghatalmasabb trónján ülő királynő szívében a tiszta nőiség gloriáját.

Dacára annak, hogy Viktória királynő tőlünk idegen világban élt, nem nehéz a levelekben elénk táruló viszonyokba magunkat beletalálnunk. A gyűjtemény szerkesztői előrebocsátott «bevezetésekben» évről-évre tájékoztatnak bennünket azokról a történeti és politikai eseményekről, melyekre a feljegyzések és levelek vonatkoznak, megismertetnek bennünket azokkal az egyénekkel, kikkel a királynő a legtöbb levelet váltotta.

A királynő gyermekkorát abból a «visszaemlékezés»-ből ismerjük meg, melyet a királynő 1872-ben írt. Legelső és legkedvesebb emlékei Clarmontba vezetik, anyai nagybátyja, Lipót herceg kastélyába. Itt töltötte szabadon és boldogan az ünnepeket, melyek édes anyja, Kent hercegnő által irányított nagyon szigorú és egyszerű életmódjába kedves változatosságot hoztak.

Ez a nagybátyja, a későbbi I. Lipót belga király, nagy befolyással van rá egész életében, de különösen gyermek- és ifjúkorában. Mint nagy tudású, kitünő jellemű és Viktórián atyai szeretettel csüggő férfi, ez ismerteti meg uralkodói kötelességeivel és az európai politikai viszonyokkal. Viktória egész 11 éves koráig sejtelmével sem bírt az esetleg reá váró nagy hivatásnak, de ettől kezdve úgy tekintik, mint az angol trón leendő örökösét, s nagybátyja élőszóval és hozzá intézett leveleiben a legbölcsebb utasításokkal készíti elő igazságos és alkotmányos uralkodására.

Viktória a legháladatosabb és legszeretőbb rokonnak tünik fel a levelekből mind végig. Élete minden viszonyaiban őszinte bizalmassággal fordul nagybátyjához, közli vele minden családi és politikai eseményre vonatkozó gondalatát, örömeit, reményeit, aggodalmait. S a csendes, gyöngéd érzésű fiatal leányt nem változtatja meg a hirtelen birtokává lett királynői korona. Nagybátyja, IV. Vilmos korán bekövetkezett halála 18 éves korában juttatja a trónra 1837-ben, s az 1838 junius 28-iki koronázás alkalmával legőszintébb örömmel tölti el, mint ezt akkori naplójában olvassuk: hogy Lehzen Luiza, ki legelső gyermekkorában kedvelt, de szigorú nevelőnője volt, szeretettel mosolygott reá a szertartás alatt. Uralkodói gondjai s családi boldogsága sem teszik érzéketlenné a mások örömei és szenvedései iránt; azok a levelek, melyeket — családi gyász által súlytott rokonainak — főként nagybátyjának második neje elvesztése alkalmából ír, a gyöngéd együttérzés kifejezésének valóságos gyöngyei.

Nagybátyjának írja meg legelőször, hogy unokafivérével, Ernő bátyja fiával, Albert herceggel eljegyezte magát. Vele tudatja, ha gyöngéden szeretett férjének nemes socialis tevékenységében elismerésre méltó sikerei voltak. És hozzá fordul szívettépő fájdalmával, midőn hirtelen, váratlanul özvegyi fátyol borul fejére. Nem álljuk meg, hogy ezeket az igazi hitvesi szeretet sugallta leveleket — töredékben legalább ide ne igtassuk.

Boldog menyasszonyságát, melyre előző levelei már némileg előkészítettek, Windsor palotából 1839 okt. 15-én kelt következő

levélben tudatja Lipót királlyal: «Legkedvesebb Nagybátyám! Ez a levél bizonyosan örömet fog Önnek szerezni, mert Ön mindig oly meleg érdeklődéssel viseltetett minden iránt, ami engem illetett. Szilárdul elhatároztam és ma reggel Albertnek is megmondtam, hogy nőül megyek hozzá: az a meleg vonzalom, melyet ő mutatott, mikor erről értesült, nagyon boldoggá tett engem. Úgy tetszik, ő maga a tökéletesség, s nekem nagy szerencsére van kilátásom. Sokkal jobban szeretem őt, hogysem kifejezhetném, s mindent el fogok követni, ami hatalmamban áll, hogy azt a nagy áldozatot, melyet ő nekem hoz (mert az én szememben ez áldozat), minél kisebbé tegyem. Neki nagyon finom tapintata van, s ez az ő helyzetében nagyon fontos. Az utolsó napok úgy tüntek el, mint egy álom, s én oly zavarban vagyok, hogy alig tudok írni; de azért nagyon, nagyon boldognak érzem magamat.» Egyelőre titoktartást kérve, így folytatja: «Jobbnak látom s Albert egyetért velem, ha minél előbb egybekelünk, majd ha a parlament összeül úgy február felé; mert igazán, minthogy én Albertet úgy szeretem, nem kívánom a dolgot elodázni. Megvallom, a mult tavasz óta, mikor azt mondtam, hogy nem tudnék három-négy év előtt házasságra gondolni, érzelmeim kissé megváltoztak; mióta Albertet viszont láttam, teljesen átalakultam». Kéri, közölje e hírt Ernő bátyjával, és Luiza királynővel, majd így végzi levelét: «Szeretném itt tartani a két fiatal urat (Albertet és fivérét Ernőt. Szerk.) a jövő hó közepéig. Ernő tiszta öröme elragadott. Ő valósággal imádja az én kedves Albertemet. Maradok, legkedvesebb bátyám, az Ön tisztelő húga Viktória R.»

Véghetetlen kedvességgel értesíti a királynő Lipótot 1840 február 10. bekövetkezett házasságáig s azontúl is, örömeiről, aggodalmairól. Első gyermeke keresztelőjére gratuláló bátyjának, ki kívánja neki, hogy nagy családja legyen, aggodalmát fejezi ki affölött, hogy ez az országra nagy megterheltetés lenne, és ő rá magára is. «A férfiak el sem tudják képzelni, milyen nehéz feladat az. De legyen meg az Isten akarata s ha ő úgy rendeli, hogy sok gyermekünk legyen, úgy majd törekszünk őket a tár-

sadalom hasznos és példaszerű tagjaivá nevelni.» A kívánság beteljesedett, Viktória kitünő férjével 9 gyermeket nevelt fel derék emberekké; látta boldogulásukat s unokái és dédunokái fejlődésében is gyönyörködött. Számtalan levele tanúskodik arról az igazi anyai gondosságról és puritán nevelési elvekről, melyek róla köztudomásuak. Még a gyermeki pajkosságok is annyira érdeklik, hogy minduntalan beszámol velük Lipótnak. Az egyik gyermek egyszer leesett a lépcső karfájáról s jó kékre-zöldre ütötte magát. «Képzelje csak — írja — ma már megint ott csuszkált a karfán, ahonnan tegnap leesett».

Férjét évről évre jobban bámulja. Nem győzi magasztalni Lipót előtt végtelen jóságát, munkásságát, azt a nagy emberszeretetet és emberismeretet, melyet társadalmi munkásságában kifejt. «Albert napról-napra többet és szívesebben foglalkozik a politikával és államügyekkel», írja 1852-ben Lipótnak — «mind a két dologra csodálatosan rátermett; micsoda éleslátás és bátorság! és én napról-napra mindinkább elidegenedem ez ügyektől. Mi, asszonyok nem vagyunk uralkodásra teremtve és ha jó asszonyok vagyunk, ezeket a férfias foglalkozásokat ellenszenveseknek kell találnunk. De vannak idők, melyek akarva, nem akarva érdeklődést kényszerítenek ránk, akkor természetesen nekem is meg van ez a képességem nagy mértékben. — De be kell fejeznem, hogy a parlament megnyitásához átöltözködjem. Maradok nagyon tisztelő huga Viktória.»

Jellemző, hogy e legszeretettebb rokonnal szemben is mennyire megtartotta Viktória önállóságát. Ha bátyjának a külpolitikára vonatkozó tanácsai nem feleltek meg teljesen Anglia érdekeinek, elmondja ellentétes nézetét, megköszöni a tanácsot, de nem követi. Miniszterei vel szemben a legalkotmányosabb formákat tartja meg, de véleményét őszintén feltárja; sőt nyomatékkal kifejezi egy izben Palmerstonnal szemben, hogy olyan miniszternek szolgálatait igénybe venni nem egyezik meg a lelkiismeretével, aki az ő békére való törekvéseinek útját állja. Anglia legkiválóbb emberei Melbourne, Peel, Disraeli és mások, kik uralkodása alatt — néha nehéz viszonyok közt vettek részt

a kormányzásban, — a személyes tulajdonságai iránt való hódolatukat megőrizték vele szemben akkor is, midőn hivatalos állásuktól megváltak.

Az a boldog harmonikus családi élet, melynek Viktória 1861-ig örvendett, egyszerre összeomlott a hercegi férj december 13-án bekövetkezett halálával. «Egyetlen szeretett és szerető atyám!» — írja dec. 20-án Lipótnak. «Mert mindig mint atyámat szerettem Önt! Az a kis 8 hónapos atyátlan árva (Ebbe a korában vesztette el Viktória édes atyját) most egy megtört, megsemmisült 42 éves *özvegy!* A világnak reám nézve immár vége! Ha tovább kell élnem, ezentúl csak azért élek, hogy szegény atyátlan gyermekeimért és szerencsétlen hazámért, mely benne mindent elvesztett, megtehessem mindazt, amit ő kivánna, hogy tegyek. Mert közel van ő hozzám lélekben és szelleme vezet és ösztönöz engem. De elválni tőle az élet virágjában, szétszakítva látni ami tiszta, boldog, csendes családi életünket, mely egyedül tette lehetségessé, hogy háládatlan hivatásom terheit elviseljem: oh az borzasztó, irtóztató! Hisz oly teljes bizonyossággal reméltem, hogy az Isten minket soha sem fog elválasztani, hogy együtt fogunk megöregedni — noha ő mindig az élet rövidségéről beszélt. De ez mégis az ő javára, boldogságára *kell*, hogy szolgáljon. Az ő tisztasága nagyon is nagy, az ő törekvése nagyon is magas volt ehhez a szegény nyomorult világhoz. Az ő lelke élvezi már, amire oly méltó volt. S én nem akarom őt irigyelni s csak azért imádkozom, hogy tökéletesedésem által méltó legyek a vele örökké való egyesülésre; és úgy sóvárgom ezt a boldogító pillanatot! Legkedvesebb, drága nagybátyám, mily jó, hogy ön el fog hozzám jönni. Végtelen nagy vigaszomra fog szolgálni, és sokat fog értem tehetni, ha megmondja az embereknek itt, hogy mit kell tenniök. Az Ön tisztelő, nyomorult gyermeke. Viktória R.

Az ujra-egyesülés boldogító pillanatára soká kellett szegény Viktóriának várni, ki csak 1900-ban hunyhatta le szemét örök álomra. A tökéletesedés művét buzgón folytatta, s nemes lelki tulajdonait ritka mértékben fejlesztette ki. De a boldogságának

valóban vége lett. A királynő boldogságát szétzúzó eme szomorú esemény leírásával végződik a becses gyűjtemény második kötete, melynek minden lapjáról valami új tanúság, valami új szépség szól felénk. Szinte nehéz megválni e gazdag tartalmú könyvtől. Vissza is térünk hozzá kétségtelen s hisszük, hogy olvasóink közül sokan fognak majd e műből okulást és élvezetet meríteni. Mert a nagyobb leányiskolák könyvtárainak meg kellene e könyvet szerezniök, hogy nevelőszemélyzetük a női lelket megérteni, megbecsülni, megszeretni tanulja belőle.

Bár a mi bálványozott Erzsébet királynőnkről is írna valaki, aki hozzá szívben is közel állott, ilyen beható lelki rajzot. Nagy és nemes nevelői hatásokat várhatnánk az ilyen műtől, mely oly kitűnően egészítené ki a mi — ma megnyilt — Erzsébet-muzeumunkat.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

AZ ANYASÁG VÉDELME.

Nálunk új fogalom még egészen az anyaság védelme, melynek társadalmi úton való szervezésére gr. Batthyányi Lajosnéval az élén a M. N. Sz. indított mozgalmat. Arról van szó, hogy a szegénysorsú anyákat és csecsemőket gondozásban részesítsék és részükre anyagi támogatást biztosítsanak életüknek legválságosabb idejében, mikor az anya még munkaképtelen, a piciny újszülött pedig a leggondosabb anyai ápolásra és mindenekfölött anyatejjel való táplálkozásra szorul, mi nélkül kérlelhetetlenül és nyomorultul elpusztul.

Nem először mutatunk rá e lapokon arra a nagy nemzeti veszedelemre, mely bennünket a rendkívüli gyermekhalandóság révén fenyeget.* A baj azóta nem szünt meg, de szerencsére sokan észrevették, foglalkoznak vele és keresik a veszedelem elhárítására vagy legalább csökkentésére alkalmas eszközöket. Nagy elismerés illeti meg e téren az orvosokat és egyes nőegyesületeket, melyek a csecsemő ápolására vonatkozó tudatlanságot igyekeznek csökkenteni s ezzel gyökerében támadják meg a gyermekhalandóság egyik legkegyetlenebb tényezőjét.

Hogy a sok hálát érdemlő tényből egyre-kettőre legalább a példa kedvéért is rámutassunk, kiemeljük, hogy a M. D. E. felkérésére dr. Bókay János már 15 évvel ezelőtt tartott «a csecsemő ápolásáról és táplálásáról» előadásokat, melyeket az egye-

* Lásd az anyák és gyermekhalandóság Szigethy Karolina 1882. évf. 484—487. Személy Kálmánné: Gyermekhalandóság és Nőnevelés 1895. 213—225. és sok más cikkben. *Szerk.*

sület olcsó, 20 kr.-os füzatekben ki is adott és széles körben terjesztett. Dr. Elischer Gyula az országos közegészségügyi egyesület számára írta meg kitünő könyvét «az anyaság hygienája» címen, dr. Berend Iván pedig a napilapokban és folyóiratokban (Pesti Hirlap, Az Ujság, Államgazdasági Szemle) oktat és agitál a csecsemővédelem, csecsemőkórházak felállítása és a szegény anyák védelme mellett. Dr. Dirner Gusztáv a bábaképzés tökéletesítése és klinikát csecsemőjükkel elhagyó anyák kioktatása által akar javítani a szomorú állapotokon. Szigorúan tiltja a dajkaságba állást és nem éri be az élőszóval elérhető hatással. A kórterem falaira nagy betűkkel nyomtatott lapokon és a kórházból távozás alkalmával az anya kezébe adott csinos nyomtatott kártyán a következő intelmeket köti lelkükre:

«Minden anya a saját gyermekét szoptassa, ne a másét.»

«Dajkának menni vétek, mert vétek elhagyni gyermekét!»

«Akinek nincs otthonja és gyermekét magánál nem tarthatja, az menjen innen csecsemőjével egyenesen az állami gyermekmenhelybe: IX., Tűzoltó-utca 7.

Ott róla is, magzatjáról is gondoskodnak.»*

A csecsemő védelmére különben hazánkban mindaddig, mig az állami gyermekvédelem a Széll-féle törvény alapján országosan nem szerveztetett, az Orsz. Fehérkereszt Egyesület tett legtöbbet, de a szegény anya védelméről az sem gondoskodott. Amit a kötelező munkásbiztosítás és az állami gyermekvédő intézmény a szegény anyák gyámolítására és segítésére tesz, az szükséghez képest elenyésző csekélység s a keletkezőben levő «Országos Csecsemővédő Egyesülettől» sem várhatunk e tekintetben sokat. A csecsemővédelmet az anyák védelmével és támogatásával kell kezdeni, mert a megfelelő egészségi és anyagi viszonyok között élő anya a csecsemő életének legfontosabb tényezője, legszükségesebb, a szó szoros értelmében nélkülözhetetlen ápolója és táplálója.

* L. Ruffy Pál: Az állami gyermekvédelem. Nemzeti Nőnevelés 1906. évi 3—21, 110—118 és 144—160. lapokon.

Méltán fogadta tehát a dec. 14-én tartott értekezleten gr. Batthyány Lajosné elnöklése mellett összegyűlt nem nagyszámú, de az eszme fontosságát megértő közönség Rosenberg Augusztának, az M. N. Sz. alelnökének, az anyaság védelméről szóló előadását oly osztatlan érdeklődéssel és rokonszenvvel. Ezen előadásban Rosenberg Auguszta rövid szemlét tartva a külföldi és hazai idevágó intézkedésekről, főképen a szegénysorsú gyermekágyas nők sorsával s a nyomorúság következtében fennálló nagy gyermekhalandósággal és az emberanyagnak a csecsemő korban elszenvedett nyomor miatt már eddig is statisztikailag igazolt degenerálásával foglalkozott. Keresve a baj csökkentésére vonatkozó eszközöket, a társadalom áldozatkészségére s a nemzet nagylelkűségére utal és kifejti, hogy a nemzet eme látszólagos nagylelkűségével önvédelmet gyakorol és kötelességet teljesít. Az előadásában kifejtett és a következő (jan. 11, 18 és 25-én esetleg még több egymásra következő szombaton d. u. 6 órakor a váci-utcai városháza közgyűlési termében tartandó) értekezleteken megvitatásra váró főbb tételeket az alábbiakban foglalta össze:

«Kivánatos, hogy az anyaság védelméről és biztosításáról külön önálló anyaságvédelmi és biztosítási törvény útján történjék intézkedés.

E törvény megállapítaná:

1. A biztosítási kötelezettséget.
2. Az önkéntes biztosítást.
3. A munkatilalom tartamát.
4. A biztosított jogait és kötelezettségeit.
5. Állami anyaságbiztosítási pénztár szervezését.
6. Az anyaság védelmére szükséges egyéb intézkedéseket.

*

1. Anyaság esetére biztosításra kötelezettek lennének az ipari, mezőgazdasági, a háztartási (cseléd), a vegyes foglalkozású (napszámos), valamint az otthoni (ipari) munkásnők 18 éves koruktól 45 éves korukig.

2. Az anyaság esetére önként biztosíthatnák magukat mindama, a biztosítás kötelezettsége alá nem eső, nem hivatásszerűen, csak háztartásukban foglalatoskodó nők, akiknek évi jövedelmük, férjük fizetésével együtt, nem haladja meg az évi 3000 koronát.

3. Anyaság esetén a biztosításra kötelezett munkatilalma 8 hétre szól; lehetőleg 2 hétre a gyermek születése előtt és 6 hétre a gyermek születése után; de mindenesetre 8 hétre.

4. A biztosítás fejében a biztosítottnak joga van a következőkre:
   a) A 8 heti munkatilalom idejére (legalább már 3 hónap óta húzott) évi, havi, heti vagy napi munkabére teljes összegére;
   b) ingyen szülészeti támogatásra;
   c) szükség esetén ingyen orvosi gyógykezelésre:
   d) az anyának és csecsemőnek szükséges gyógyszerekre ingyen;
   e) szükség esetén az anyának gyermekágyban igényeltekre kölcsönbe (vándor-kosár alakjában);
   f) szükség esetén csecsemő fehérneműre kölcsönbe (vándorkosár alakjában);
   g) szükség esetén ingyen háztartási gondozásra (Hauspflege) 14 napon át;
   h) szükség esetén a csecsemőnek szükséges mesterséges táplálékra.

A biztosított tartozik napi, heti, havi vagy évi bérének az anyaságbiztosítási törvényben megállapított százalékát a biztosítási pénztárba befizetni.

5. Állami anyaságbiztosítási pénztár szervezésénél igénybevehető tényezők talán:
   a) a biztosított és
   b) a munkaadó járulékán kívül,
   c) a 30 évesnél idősebb és évi 3000 koronánál magasabb fizetéssel vagy évi jövedelemmel bíró nőtlen férfiak progressiv megadóztatása;
   d) az évi 5000 koronánál nagyobb fizetéssel vagy jövedelemmel bíró gyermektelen családok progressiv megadóztatása.

6. Az anyaságvédelme szempontjából szükséges egyéb intézkedések közé tartozik:

kórházak vagy szülészeti klinikákkal bíró városokban, elsősorban magában a fővárosban, üdülőházak létesítése, hová az orvos szükség esetén elhelyezheti a kórházakból elbocsátott 8—10 napos anyát csecsemőjével;

szükséges intézmény kórházzal nem bíró városokban maternité-k berendezése, hol megfelelő lakással nem bíró anya a szülés idejére elhelyezhető;

szükséges kötelező intézmény: crèche (csecsemőmenhely) felállítása, minden legalább 20 munkásnőt foglalkoztató ipartelepen, hová a munkásnő csecsemőjét elhelyezhesse és ahol megállapított időközben megszoptathassa stb. stb.

Ma, midőn e sorokat írjuk, az első és második vitaestélyt, jan. 11-én és 18-án már megtartották. A kérdéshez elsőnek dr. Dirner Gusztáv szólott. Szerinte az anya védelmét a bábaügy rendezésével a bábaképzés intenzivebbé tételével és a dajkarendszer megszüntetésével kellene kezdeni. Kimutatja, hogy sok kisded elpusz-

tulásának oka a tanulatlan — 8 hét alatt, sebtében képzett — bábák alkalmazása és a jobbmódú anyák kényelemszeretete, kik kicsinyeikhez szoptató dajkákat vevén, megfosztják a szegény gyermekek jelentékeny részét az édes anyától, minek következtében azok elpusztulnak vagy legalább is elsatnyulnak. A következő felszólaló, dr. Temesváry Rezső sem reméli, hogy a tervbe vett biztosítási törvény egyhamar létrejöhessen, azért egy nagy orsz. egyesület létesítését kívánja, a beteg családanyák házi ápolását és az anyagi segítséget természeti adományokban — jobb táplálék, ruhanemű stb. — kívánná nyujtani. Ugyancsak ez irányban szólalt fel dr. Deutsch Ernő, az «Ingyen tej» rendelő orvosa, ki érdekes fejtegetésében rámutat arra, hogy a leendő anyákat kell még figyelemben, oktatásban és szükség esetén segítségben részesíteni.

A széles mederben megindult eszmecsere az anyaság védelmére nézve sok fontos kérdést lesz hivatva tisztázni. Mi valamennyi között legfontosabbnak tartjuk a nőknek e kérdésben való alapos kioktatását, felvilágosítását. Akár kötelező, akár önkénytes biztosítással akarunk e bajon segíteni, csak úgy lesz a munkánk foganatos, ha a nők maguk ismerik a biztosításnak jelentőségét, lehetőségét, módozatait; ha a biztosítás hasznát belátva, a nők maguk keresik a biztosítás által nyerhető előnyöket. És fel kell világosítanunk a leendő anyákat a csecsemő ápolására és a maguk egészségének megóvására vonatkozó tennivalókról, mert a legtöbb emberélet elpusztulását e részben mégis leginkább a tudatlanság és babona okozza.

Az a magában véve igen szép kedvezményezés, melyet az «Orsz. Közegészségügyi Egyesület» női osztályának köszönhetünk, a mult évben «Anyák iskolája» címén megtartott és az idén ismét megindított igen becses előadás sorozat, vagy egy-egy tudományos (és drága) tanítókönyv ennek a szükségletnek meg nem felel, hatása csak egy kis körre lehet, azokra csupán, kik az orvosi tanácsot életük legfontosabb korszakában különben sem kénytelenek nélkülözni, s kik előtt a tudás egyéb forrásai sincsenek elzárva.

Az anyaságra és anyaság biztosítására vonatkozó legfontosabb tudnivalókat el kell juttatni a nép minden rétegébe. Olcsó, alig egy-két fillérbe kerülő vagy esetleg ingyenes népszerűen irott kis füzetekkel kell elárasztani minden gyártelepet, műhelyt, minden falut, várost. A piacon, a ponyván, az anyakönyvvezetőknél, egyháza lelkészeinél, mindenütt megtalálhassa a fiatal asszony az oktató füzeteket, melyek anyai hivatására tanácsot és segítséget nyujthatnak neki.

A M. N. Sz. ilyen oktató füzetek megiratásáról és terjesztéséről gondoskodjék mindenekelőtt, azután jöjjön az anyagi segítség a társadalmi gondoskodás, biztosítási intézmény. A megfelelő kioktatás után lesz, aki hasznát tudja venni a segítésnek s nem fog az intézmények létesítésére fordított költség és fáradság kárba veszni.

De nemcsak a szegény asszonyokat kell az anyaság védelmének fontosságára kioktatni, hanem minden embert és minden asszonyt. Az irgalmasság cselekedetére nincs hálásabb alkalom a szegény anyák gyámolításánál és a nemzet pusztulástól, satnyulástól való megvédésére nincs magasztosabb kötelesség ennél. A régi jó magyar társadalom ismerte ezt az irgalmat és ezt a kötelességet. A magyar nagyasszonyok konyhájáról mindig jutott egy-egy tányér leves, egy-egy szelet hús a gyermekágyas asszonynak, a ládafiából mindig került avult fehérnemű a csecsemő kelengyéjére. Ezt a régi jó erkölcsöt nem szabad veszendőbe engedni, ébren kell tartani, fejleszteni a megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok mellett is. A könyörületes szív él a mai asszonyokban is, de a mai munkásviszonyok eltávolították a nép asszonyait az úri osztály asszonyaitól s segítés szükségességének tudata, a megfelelő alkalmak hijján kezd kiveszni a lelkekből.

Ezért bír kiváló fontossággal az M. N. Sz. által megindított eszmecsere. Elhanyagolt kötelességeinkre eszméltet s rámutat a kötelesség teljesítésének módjaira. Bár segítséget nyujtana e fontos missziójában az M. N. Sz.-nek a napi sajtó! Bár venné tollára e kérdést olyan gyakorlati bölcselőnk, mint Quintus, aki

elég nyomatékkal tudja a közönség lelkére kötni az erkölcsi itéleteket, az erkölcsi kötelességeket. Akkor az M. N. Sz.-nek e feladatában nyert ügye volna!

Mi a magunk részéről ismételve vissza fogunk térni e tárgyra, melyet olvasóink szeretetébe és érdeklődésébe ajánlunk; figyelemmel kisérjük a mozgalom fejlődését és tájékoztatjuk arról folyóiratunk olvasóit. Hisszük, hogy olvasóink közül is sokan szívesen csatlakoznak a most megindult mozgalomhoz, mint ahogy a «Nemzeti Nőnevelés» is csak régi programmjához marad hű, midőn lelkesedéssel áll az anyaság védelmére irányuló mozgalom munkásai közé.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

A NŐ SZOCIÁLIS FELADATAI.*

Kötelességei, így kellene hangzania, de nem akarok ijesztő lenni. Olyan puhán neveltek bennünket, hogy a kötelesség szónak még mindig dacos, kemény hangzása van köztünk. Körülenyelegtek, simogattak, hogy virág vagyunk, sugár, daloló madár, az élet szépítői, derüje, mosolya. Hogy sok tudás nem fér a fejünkbe, erély nem lakozik szivünkben, logika, energia és jellemerő, nem a mi részünk. Új nemzedékhez szólok, tudom, némileg megváltoztak a fogalmak, de bennem él még a régi keserűség maradéka, az elhibázott élet és pálya sajnálkozása. Fogalma nem igen lehet a mostanianknak arról a mostoha, pogány életfelfogásról, nőítélésről, melyben mi még részesültünk. Ha volt a leánynak apja, testvérbátyjai, visszaemlékszik arra a ma már lehetetlen nevelési állapotokra, melyek akkor divottak. Még a legcsekélyebb lealázás volt a harisnyakötésre, főzőkanálra való utalás; az asszony hallgasson, szolgáljon a házban és vesse alá magát a szent, a megmásíthatatlan magánkövetelményeknek. Senkinek eszébe nem jutott ezt a munkáját értékre becsülni, mert a nő épúgy, mint a kiskorú gyermek, kitartott volt, vászoncseléd. Hosszú történeteket lehetne erről írni és még jönnie kell, aki nemcsak a nő jövőjét, de a múltját leírja, a közelmúltját. Az idő ebben is segítségére jött az emberiségnek lassan őrlő munkájával, nem forradalmasan; halkan forraló megpuhításával. Szinte komor eredményként, mint sok más társadalmi evolicióban, nem az igazság győzött, hanem a kényszer, mely a dolgokban rejlik kérlelhetlenül. A faji szaporodás, a fejlődés úgy az anyagiak, mint a szellemiek terén, lö-

* A városház nagytermében karácsony másodnapján tartott előadás.

kést adott lökés után a mi külön ügyünknek is. A szapora, gyors lüktetés, mit az élet felöltött, a sietőbb út a boldogulás felé, a sokszor lázas ütem bennünket is tolt, szinte futásra kényszerített. Nem a magasabb belátás, hanem igenis a kényszer győzött különösen az anyagiakban, ahol szívesebben is tért engedtek, kegyesebben fogadták két karunk segítését, mert a szellemi utólérésünktől még jobban féltek; itt százszor hiába kértük a mi igazunkat, százszor kopogtattunk, míg egy-egy kapu nyílott. Még most is sok zárt portálé előtt állunk, sok ablakon nem pillanthatunk be; állhatatosan sort kell képezni, míg azok a színterek is nyílnak, mindaddig, míg a mi erőinkhez mérten valamennyi poziciót el nem foglaltunk. Ez az élet útja, az igazság ösvénye.

Boldogabbak, gazdagabbak leszünk-e általa, az talán egyéni diszpoziciótól függ, de visszamennünk semmi esetre sem volna érdemes. És ha előre, akkor minden bástyát le kell hordani, minden rést felhasználni. Ezt még meglehetősen megnehezítik nekünk, ezért még mindig kettős a harc. Lépésről-lépésre nyomulunk előre, minden vívmány csak idő kérdése, de vívni kell; nekünk is a jelszó: pihenve rozsdásodom, tehát minden eszközzel előre. A mi még tennünk marad, egyelőre szinte beláthatatlan téren szóródik szét; számunkra is még az utcán hever az arany, csak le kell hajolni érte, megkülönböztetve az aranyat a salaktól. És mint mindenben, a leendő nyereséget áldozatokkal kell előkészíteni, a mostaniaknak a jövendőbeliekért kell küzdeniök, a talajt ekézni és termékenyíteni kell, hogy majdan az a gyümölcs fakadjon rajta, mely az egész emberiség ízletes tápláléka lehessen. Az élet magában véve egy magasztosan komoly, sokszor fenségesen szomorú megnyilatkozás, a törekvés benne a fáklya, mely ezt a titokzatos megnyilatkozást megvilágítja, a virágokat fakasztja, melyek elviselhetővé, hellyel-közzel széppé teszik, itt-ott édent teremtve az ember körüli sivatagban.

Magáért a kötelességért nem lenne érdemes élni, ezért ne is faggassuk örökké gyermekeinket ezzel az ijesztővel. A puszta kötelesség durva, kemény, sokszor brutális. Az embereknek ettől

is szabadulniok kell, felismerve, hogy a munka, a megmunkálás magában hordja a malasztot, mely nélkül mi nem üdvözülünk, mert a tevékenység szüksége velünk születik, mert a munka fontossága tulajdonképen nem az anyagi előnyben rejlik, hanem az eszményiben; ezért veti le magát az építész művé háztetejéről, ha szépségi hibát fedez fel rajta. Egy természeti törvény, mely az alkotási ösztönben foglaltatik, mit megsértenünk nem szabad, ha üdvünk kedves.

A nő munkaköre ma már bizonyos törvényes határokban mozog, elég bő, de nem elegendő. Sok helyütt mutatkozik a hiány, mely a pótlást sürgeti. A politikától kezdve, keresztül a főiskolákon, hivatalokon, műhelyekben, iparban és kereskedelemben nem vívta ki magának a teljes egyenrangúságot. Itt még sok tennivalója van.

Állásfoglalása a szociálizmusban pedig a legkezdetlegesebb még valamennyi között. A szociálizmus, mely maga az élet könyve, magában foglalja a kötelességek összegét, mely kötelességek mulasztása egyenesen a romlásba visz. Minden elméleti okoskodás szép, tán hasznos is. De ebben is az élet a legközvetlenebb iskolamester.

A szociálizmus tudniillik rettentően tág fogalom. Az új élet, ez a forrongó kavarék új és új jelenségeket vet fel, melyek elé szintén új és új eszközzel sietni kell, mert ám nagy emberfaló; ha be nem tömjük éhes száját, mindnyájunkat megesz, mint egy emberevő szörnyeteg. Amit a szegénység, a kór bajnokai összeírtak, mind figyelemreméltó elmélkedés, egészen a mai napjainkig.

Ma tudjuk csak igazában, hogy Krisztus volt a minden idők legnagyobb szociálistája, ő, ki a tettet épúgy végrehajtotta, mint fényesen bírta a szót, mely világos értelméből fakadt, meleg szivéből áradt. Ő volt útmutatónk mind e mai napig, ezt minden vallási rajongás, sőt vallási meggyőződés nélkül is lehet mondani; ő volt a minden sociálizmus mestere. Érdemes újra áttanulmányozni áldott életét, mely akkor is meghat, ha minden egyházi felfogástól, minden szent áhítattól

menten foglalkozunk vele. Ő a nagytehetségű ember irgalmas szivével, sohasem tévedő igazságérzetével szólott, meggyőzött, járt-kelt az emberek között, látta gyarlóságait; ő, a mai tudomány előfutárja, látta a törvényeket, melyek tompán és kiszabottan működnek a gonosztevő tetteiben is; ő, aki az elévülhetlen szót mondotta a kődobálásról. Bele nézett a jövendő évezredek méheibe és érezte a jövendőt, azt a jövendőt, mit mi ma mint jelent leélünk. Ezt a jelent megvilágítani a mi feladatunk, el nem rettenve semmi homálytól. Nem szimbolumként ég a villámos fény, emelkedik ereje napról-napra; ugyancsak ezzel a fénnyel világíthatjuk meg a legelrejtettebb sarkot, a mély redőt, mely a piszkot, a ragályt, az undokot takarja. A mi nemzedékünk legalább részben már arra a tudatra ébredt, hogy söpörni, öblíteni és súrolni kell.

Visszatérve a nő még eddig teljesítetlen jogaira, szeretném utalni az önzetlen kötelességteljesítés ama útjaira, melyeken egyedül fogja elérni összes jogainak betetőzését. Szeretném azt a vezérfonalat adni a kezébe, mely tartós, elszakíthatlan és bevezeti ama bűvkörbe, melyen belül megtalálja a férfi jóakaratát, az egész világ elismerését, önkéntes tetteinek törvénybe iktatását, életfeladatának helyes megoldását. Nem én vagyok az első, sem egyedüli, aki ehhez járulni szeret, — de sok hang alkotja a kórust, mely eget-földet kér magának és meg is kapja.

Hogy nem mi lépünk a kulturnemzedékek első harcos soraiban, azt akkor látjuk, ha egy-egy német nőfolyóirat utolsó évszámait átnézzük. Zárt sorokban nyomúlnak előre, sok-sok teendőt végeztek dicsőségesen. Szinte csüggedünk. Nemcsak kis, de elmaradt nemzedék vagyunk. Pedig a magyar asszonyban sok tehetség lakozik; elevenség, lelkesülés és nemes dicsvágy is; de annyira fegyelmezetlen, annyira tanulatlan. Sociális iskolát kell neki nyitni. Megbocsátják a hölgyek, ha el nem fojthatom azon megfigyelésemet, hogy a magyar hölgyek összeségében leghamarabb megérti korunk teendőjét ama hitbeli, kitől ezt a tulajdonságot legszívesebben elvitatnák. Olyan mindegy,

ki csinálja a dolgot, — de a belépőnél számláljuk a jövevényt. A szellem nem faji osztályra oszlik és ha különböző is, összefolyik szépen a tettek medencéjében. A nagyobb tevékenység kifejtése dönti a munka gyorsabb elvégzését és aki a szociális munkában gyorsan végez, az kétszeresen ad. Mert nem tűr halasztást a mindennapi követelő, zakatoló élet.

A német szomszédnak, meglepően terjedelmes a porondja. Úgyszólván alig van már tér, melyre nem világít, alig lépcső, melyre nem hág, kevés magaslat, melyre nem pillant, hogy nemsokára oda is felérjen. Se vége se hossza a lajstromának. Rövid évtizedeken belül végezte ezt mind a német nő, kit mi csak Hausfraunak véltünk sokáig, ki a romantika kék virágját keresi holdfénynél vagy rettentően sok kalácsot pusztít a Blümchen-kávéhoz. Meghatóan csekélyke mellette a mi kisded vívmányunk, parányi sikerünk. Szép a kezdet is, — de mégis óránkint várjuk, hogy: folytatása következik.

Szinte felsorolhatlan, amit a külföldi nők már körülkaroltak. Ragadja őket vagy a fenntartási ösztön, vagy a dicsvágy, az önzetlen emberi hajlam, vagy az erős tehetség ösztökélése, majd a szeretet rugója, a vén leány magára maradottsága vagy az özvegyi gyász, az anyai szeretet, a hitvesi hűség és összesen a huszadik század parancsoló szüksége. A szegény csecsemőt születésétől fogva, sőt születése előtt gondjaiba veszi és zsenge első napjaiban, dadogásában, elméleti fejlődésében, a komolyabb iskoláztatásában, elhelyezésében, kórházi ellátásában, mindenüvé kíséri őt az éber sereg, mely anyai gondoskodással megtartani igyekszik életét, fejleszteni óhajtja képességeit, biztosítani boldogulását, haladását. Megnyitották a nők a női iskolák százféle osztályait. Megteremtették az egyesületi életet, melyre épen nekik olyan nagy szükségük volt. Ha ennek hibái vannak, ha benne terpeszkedik az üres hiúság, világi tetszésvágy, — mely sok komoly elemet távol tart — mégis egyleti élet nélkül nem terem társadalmi haladás. Ha sok hiába való beszéd el is emészti az idő javát, mégis enormisan sok történik.

A szegényről való gondoskodás egy külön nagy fejezet a mai nők eme külön modern regényében, melynél szebbet író nem írt. Felveszi a babát a hanyatló anyai karról és végig megy az egész emberi meneten az aggastyánig. Gondoskodik a munkásérdekről, bezárkózik gyárakba, hogy saját szemeivel lássa az elviselhetlen jármot, saját tüdejével szívja a megmérgezett levegőt és kér és követel és küldöttségez és győz.

A női munka ezres sorozatát ő vitte ki a piacra, megnyitotta a művészi kiállításokat, egyenrangot vív ki színpadon, műteremben. Veri a rég elfelejtett csipkét, szövi a szőnyeget, és gondol ki száz divatformát, hogy a tűmunkásnőnek szerezzen kenyeret.

Tárgyalja a cseléd sorsát, alapítja a közös konyhát, a központi házakat, foglalkozik egészségtannal, hogy rámutathasson a kórok veszedelmes pusztításaira, nyit népfürdőt, alapít gyermektelepet a szabadban, csinál tanfolyamot az ápolónőnek, hozzájárul a sokféle menhelyhez, otthonhoz és végső menedékhez. A milyen részletes és sokféle az élet, olyan változatos a szociális teendő.

Hosszú a gyöngysora. És kérdezhetjük, ki menjen gyöngyöt fűzni? Minden asszony, leány, sőt leánygyermek. Aki saját házában, családjában, műhelyében és boltjában meglelte munkáját — ám elsősorban ott végezze — de nekem úgy rémlik, nem vonhatja ki magát a közteendők alól sem, legalább nem egészen. Ha máskép nem, a politikában kell részt vennie legalább annyiban, hogy szavazatát megkapja, mely egészen becsületesen és kikerülhetetlenül illeti. Ott kell ülnie, ahol a közös ügyeket tárgyalják, a gyámok közt, a nevelési ügyben, a betegek gondozásában, a szegények gyámolításában.

Aztán, akinek külön teljes foglalkozása nincsen, az *tartozik* akár önkéntesen, akár törvényesen besorozva, valami munkát vállalni, azt tanulmányozni, készültségéről tanuságot tenni, komolyan és pontosan betartani a munkaidőt, mit neki beosztottak. Bármi lesz az, ha tökéletesen végzi, egészen megérdemli a hon-, sőt a világpolgár dicső nevét.

Kant mondja: ha semmi sem bizonyítja az Isten létét, úgy a csillagos ég a fejünk fölött és a lelkiismeret szava a keblünkben.

Nekünk az Isten képe kissé megváltozott, de még mindig Kanttal vallhatunk. A lelkiismeret még mindig kopogtat.

Az a kurzus, amit a nők a közélet ezer mizériája és annyi ezer követelményei között sajátszeműleg és kezűleg végezni fognak, az saját életüknek becsét emelendi. Addig nem szólhatunk egyenjogúságról, míg ezt a tízparancsolatos külön női kötelességet nem vállaljuk. És beláthatatlan a távlat. Sokszor úgy rémlik, hogy a nő a jövő megértője, de igazán nem arról van szó, ki áll a hágcsó legtetején. Verejtékes vándorok vagyunk mindannyian, kéz kézben lépve, könnyebben érünk fel, ahol a kilátás nyílik az emberiség völgyére.

Nem lesz sopánkodó magányos, sem elhagyatott nő, ha kilép a tömegbe, felvesz egy vagy más problémát, megfejti ésszel, kézzel, tűzzel, vassal. Minden nő lelke egy csodavirág, mely hervad, ha embertársaival érezni nem tud, — ha feladatát megismeri, megtalálja hatáskörét, akkor az a csodavirág soha nem sejtett pompában nyílik.

És hogy praktikummal végezzük, különösen a középiskolai növendéket kell ösztönözni, szólítani, lelkesíteni és tanítani. A befejező osztályokban előadást kell tartani a nő szociális kötelezettségéről. Aztán meg kell nyitni ama tanfolyamokat, hol szak szerint egyenkint fel kell dolgozni a tennivalót. A szegényügy, a gyermekvédelem, az egészségügy, a betegek szakszerű ápolása, a szép propagálása, a közügyek megértése, a polgári kötelességek végrehajtása, a cselédgond, a nagy, nagy munkásügy, a nép tanítása, a rabok segélyezése, a kórházak, fegyházak, gyártelepek meglátogatása, a zöld természet visszaidézése, mind-mind eme gyönyörű iskolába tartozik, a kardnélküli önkéntes kurzusba, a közmunkák tartalékosságába.

Budapest. *Vidéky Apollónia.*

A PÉCSI KONGRESSZUS ÉS AZ ISKOLA.*

Szíves engedelmökkel a pécsi Szabad Tanítás Kongresszusán szerzett tapasztalataim, illetőleg benyomásaimról óhajtanék szólni. Előbb azonban egy őszinte vallomással tartozom a t. Szakosztálynak: t. i. egész mást találtam ott, mint amit vártam s amire el voltam készülve. Alapos, komoly, tudományos előadásokat véltem hallani s találtam szenvedelmes pártharcokat; nyugodt, tárgyilagos vitatkozások helyett elkeseredett, ingerült kifakadásokat, sötét szemrehányásokat. S most egy meg őszintébb vallomással lépek a t. Szakosztály elé: igaz, hogy várakozásomban csalódtam ugyan, de az, amit hallottam, tapasztaltam, izgatóan érdekes volt s teljesen kárpótolt az elmulasztott komoly tárgyalásokért.

Nagyképüsködés és üres frázis volna tőlem, ha azt állítanám magamról, hogy a szocialis eszmékkel teljesen tisztában vagyok. Ez maga oly óriási anyag és annyi tanulást igényel, amire tanítói munkásságom és az élet nehéz gondja mellett nem fordíthatok elég időt, nem is állhatok tehát azzal sem elő, hogy mellette vagy ellene küzdök. De szivemben — mint minden intelligens ember — óhajtom, hogy a munka értéke nagyobb legyen, az élvezet és pihenésből mindenkinek több jusson s az óriási társadalmi különbségek a műveltség terjedésével szűnjenek meg. Nyugodtan állíthatom tehát, hogy teljesen elfogulatlanul hallgattam mind a két szocialista fél harcát.

* A Tanítónői Szakosztály november havi ülésén tartott előadás.

Mert a harmadik fél, tulajdonképpen azok, kik a kongresszust létre hozták, az anyagot, előadókat óriási munkával összehordták; szóhoz sem jutottak a keresztény-szocialista és a szocialdemokrata párt szenvedélyes harcában. Míg ez a két párt minden erejével azon volt, hogy saját elveit, ha erőszakosan is — de diadalra vigye, addig a kongresszus elnöksége, tisztikara és előadói folyton a legnagyobb erőfeszítéssel igyekeztek mérsékelni a szenvedélyes kifakadásokat, éles és gúnyos hozzászólásokat s nyugodt, tárgyilagos mederbe terelni a tárgyalásokat. Mert a hangulat folyton ízzó volt és elkeseredett, sokszor csak egy hajszál hiányzott a tettlegességektől.

Körülvéve ettől a sok lángoló, felhevült, sokszor sötét arctól, már ott az a gondolat bántott és azóta még elemibb erővel fogott meg, hogy az elkeseredésnek mindig komoly oka van, ok nélkül senki sem elkeseredett, ha csak nem beteg — és akkor van abban az elkeseredésben valami igaz is. Ez igazat megismerni mindig érdekes, az igazságot hasznunkra fordítani mindig szükséges. Ezért a tanulságok keresésében mindig az foglalkoztatott: hogyan értékesíthessük azokat a tanításban. A kongresszus hatalmas motivumokban azonban oly gazdag volt, hogy még azokból sem tudtam magamban mindent feldolgozni, ahol jelen voltam, és itt röviden fogott előadásomban még ennél is kevesebbről szólhatok.

Nagyon sok szó esett a hagyományokról. T. Szakosztály, bennünket ez nagyon közelről érdekel, a mi tisztünk ápolni és fejleszteni az iskolában a hagyományokat. Nekem is vannak drága, édes, szent hagyományaim, amelyeket semmiért a világon nem engedek lerántani, befeketíteni, besározni. Ez ideális szép világ, ahová az élet harcában küzdő lélek szívesen menekül. Nem szabad soha elfelednünk, hogy mivel tartozunk egy Zrinyi Miklós, Rákóczi Ferenc emlékének. De valljuk be őszintén, hogy legtöbb történelem-könyvünk csupa hagyomány és semmi más. Ha visszagondolok az Árpádok és a vegyes házbeli királyok történetére, sehol sem találom azt a kapcsot, mely a folytonos harcok történetét összekötné az akkor élő emberek társadalmi

életével. Valami sejtelem támad bennem, ha a Bánk bánban Tiborc beszédét olvasom, vagy a Dózsa-féle lázadásra gondolok. De hiszen az előbbit egy XIX. századbeli költő írta, az utóbbi előzményeiről meg édes keveset tudok. De senki más sem találja meg tankönyveinkben azt a szoros kapcsolatot, mely az események és az előzmények között minden körülmények között meg van. Mit tudnak a mi gyermekeink arról, hogy őseink hogy küzdöttek a mindennapi kenyérért, hogy tudott akkor valaki a maga munkája után vagyonhoz jutni? Megérti-e ma valaki az iskolában a tegnap és ma közötti különbséget és sejti-e, hogy mi fog történni holnap? Pedig nem az volna-e a történelmi oktatásunk legfőbb célja, hogy világos legyen előttünk a mult, megértsük a jelent s öntudatosan lássunk a jövőbe? Javítni kell tankönyveinket, hogy tanítói munkánk ellen felhangzó kifogásokat jogosan visszautasíthassuk.

Sablonos, sőt t. Szakosztály, valótlan a földrajz-tanításunk is. Tankönyveink nyomán megtanítjuk gyermekeinket arra, hogy milyen szép termékeny a dunántúli dombos vidék, milyen nagyszerűek hegyeink s mennyi kincs van belsejökben, milyen áldott a magyar nagy Alföld. De megmondjuk-e azt, hogy Selmecz vidékén arany és ezüst bányáinkra már régen rá fizetünk, hogy a szép alföldi és dunántúli vidék nem tudja népünk ezreit eltartani? Hogy a kivándorlás és tüdővész jobban pusztítja a magyar fajt, mint hajdan az örökös harcok! — De még a szebb, biztatóbb képeket sem tárja fel földrajzi oktatásunk. Mennyi reményt, okulást meríthetnének gyermekeink nemzetünk jövőjére nézve, ha a valóságnak megfelelő adatokkal világosíthatnánk fel arról, hogy pl. Kecskemétről évente hány kocsi sárga barackot, meggyet és dinnyét szállítanak a vonaton Berlinbe vagy Ujvidékről ugorkát Szent-Pétervárra? Földrajztanításunk azzal foglalkozik legkevesebbet, ami hozzánk emberekhez legközelebb áll.

De ósdi és korhadt egész középiskolai oktatásunk is. Mintha még mindig a renaissance korszakban élnénk, fiaink, sőt most már lányaink ifju éveit, mikor a benyomások leg-

élénkebbek, legmaradandóbbak, beleöljük két holt-nyelvnek a megtanulásába. Nem vétek és bűn-e ez önmagunk, nemzetünk ellen! Szabad-e erejöket, tehetségöket, tudásvágyukat egy olyan dolog tanulására fordítani, aminek az életben a legtöbben semmi hasznát sem veszik. Nem az volna-e az ismeretnyújtásnak első feltétele, hogy az élet harcában támaszt nyújtson? A modern élet, ha már nyelvtanulásról van szó, modern nyelveket kiván, ez fegyver mindenkinek a kezében, ez nem csupán élvezetet, gyönyörűséget, de kenyeret is ad; vagy ki ne tudná azt, hogy minden téren kétszer annyit kereshet valaki, ha csak egy idegen nyelvet is tud.

Igaz ugyan, hogy a modern műveltség elsajátításához, megértéséhez okvetlenül szükségünk van a klasszikus ókori világ és szellem ismeretére, de ezt a célt talán el tudnánk érni anyanyelvünkön is.

Tartunk-e ma már ott, hogy ismernénk a magunk és gyermekeink testét; tudjuk-e, hogy kell élni, hogy egészségesek maradjunk? Dédanyáinkat elnevezzük barbároknak, durváknak, nyerseknek, mert tudjuk, hogy a gyermekeket ők bizony sokszor csekélységért kegyetlenül megbüntették. A mai anya nem veri és bünteti gyermekét, inkább kényezteti és mindent megenged neki. Ha az iskolából haza jön, eszik s tanul valamit sietve, aztán elviszi kávéházba, gyermekjourba; este pedig szinházba, vendéglőbe vagy társaságba s lefekteti éjfél felé. Nem tudom, ki a barbárabb, a régi anya, ki sokszor megverte ugyan rakoncátlan fiát vagy leányát, de lefektette jókor ágyába, nem csinált belőle felöltöztetett cifra bábut, egyszerüen, de tisztán ruházta, fésülte meg őket s nevelt belőle testileg, lelkileg egészséges embereket. Voltak-e régen ideges és reumás gyermekek? A modern anya, ki akarattal tönkre teszi gyermeke egészségét, edzeni is akarja azzal, hogy tél közepén is meztelen lábszárral járatja a zsenge gyermeket; vajjon jól esnék-e nekünk felnőtteknek is így járni! Kitől vegyen példát s honnan tanuljon a köznép asszonya, ha a művelt osztálytól ezt látja?

Előitéletes, elavult felfogás biz az, hogy még ma sem

tanítjuk meg fiainkat és leányainkat saját egészségük ápolására, még kevésbé a gyermekek gondozására. Mivel a művelt osztályhoz tartozó fiatal anyák sem tudják kis gyermekeiket gondozni, de hát még milyen tudatlan a nép asszonya. Igazán öntudatlan akarattal pusztítja el a rábizott emberi életet.

De nem célom és szándékom felsorolni ma mindazt a sok vétkes hanyagságot és mulasztást, amit a mi társadalmunk csupa hagyományból elkövetett. Valljuk be azonban nyiltan, hogy behunyt szemmel, némán mentünk el ott, ahol látni, beszélni s főleg tenni kellett volna. Bűnös közönnyel viseltettünk embertársaink nyomora, szenvedései, nélkülözéseivel szemben s természetesnek találtuk, hogy pihenés, szórakozás vagy üdülés nélkül élik le egyhangú, komor életüket.

S most csodálkozhatunk-e az elkeseredésen, bizalmatlanságon, sőt legtöbbször gyülöleten, ami társadalmunk egyes osztályaiból kitör? Ha rosszul esik is, de el kell ismernünk, hogy nagy ok van s lesz még soká az elégedetlenségre és elkeseredésre.

T. Szakosztály! Én azt tanultam a Szabad Tanítás pécsi kongresszusán, hogy még nagyon sok munka vár reánk minden téren s mindenki dolgozhatik ott, aki tud és akar. Sok mindennek meg kell változni itt a földön, hogy amennyire csak lehet, boldog és elégedett arcokat lássunk magunk körül. S az átváltozásnak ebben a nagy munkájában mindenkinek részt kell venni tehetsége szerint, senkinek sem szabad önző és közönyös szívvel venni az emberiség szent ügyét. — Megtanultam azt is, t. Szakosztály, hogy a legegyszerübb munka is hasznos és szükséges, mindenkit meg kell becsülni, ki a maga hivatásának és elvállalt kötelességének eleget tesz, mert az az egyszerű ember a maga munkájával éppen úgy előmozdítja a haza és nemzet üdvét, jólétét, dicsőségét, mint a legdíszesebb polcon álló nagy hazafi. — Végül t. Szakosztály a kongresszuson tapasztalt ellenkező áramlatok dacára is, hiszem és vallom, hogy ezen a földön minden munkának, eszmének csak úgy lesz sikere, ha törekvéseinkben nem az önző boldogulás, hasz-

nossági elv, hanem a mások boldogságának előmozdítása fog vezetni bennünket. A szeretet munkájának, a szeretet országának kell eljönni, hogy nemzetünk fiai és leányai boldogabbak legyenek. S joggal hozzátehetjük, hogy a szeretet országának megteremtésében reánk, magyar tanítónőkre, dicsőséges és üdvöt adó munka szent kötelessége vár.

Budapest. *Radnainé Vámossy Ilona.*

PERES SÁNDOR RAVATALÁNÁL.*

Mielőtt lepergett volna az esztendő utolsó órája, magához szólította az Örök Jóság az ő hívséges szolgáját. Két nappal azután, hogy az isteni Megváltó születése napját ünnepeltük, megváltotta az Úr az egyik legjobb embert — aki élt valaha a földön — az ő tengersok szenvedésétől. Magához vette azt a nemes lelket, aki testet öltve, itt élt közöttünk csendben, zajtalanúl munkálkodva rövid 44 esztendeig. Aki valószinűleg isteni rendelésnek tett eleget akkor, mikor egész életét, benne az ő nemes szívét, lelki jóságát és nagy tudását a nevelés ügyének szentelte.

Most, az emlékezés e csendes órájában, valóban nem tudom, mi volt több Peres Sándorban: az ész-e, vagy a szív?! Mindenesetre ritka dolog és példa nem sok van reá — de nála megvolt és talán éppen ez tette oly vonzóvá egyéniségét — hogy egy emberben a kettő oly tökéletesen egyesüljön, mint ahogy ő nála egyesült! Ha bent, a tanteremben hallgattuk azt az ő szép, szines beszédét, meg voltunk róla győződve valamennyien, hogy nálánál nemcsak szakképzettebb, de általános tudásban is tökéletesebb nevelő nincsen a mi szép hazánkban! Ha viszont óra után közénk vegyülve, a meleg és igazán őszinte érdeklődés hangján kikérdezte apró-cseprő dolgainkat, meghall-

* A «Fröbel nőegyesület» által alapított budapesti állami óvó és tanítónőképző intézet derék igazgatója, Peres Sándor 1907 december 27-én hosszú betegség után elhunyt. Folyóiratunk barátját és régi munkatársát gyászolja benne, ki Ujfalussy Sándor név alatt sok gondolatot ébresztő közleménynyel gazdagítá folyóiratunkat. Addig is míg Geöcze Sarolta által írt életrajzát közölhetjük, szivesen adunk helyet a jelen cikkben a növendékek kegyeletes megemlékezésének. *Szerk.*

gatva örömünket, bánatunkat egyaránt, vagy éppen a «gyakorló iskola»-i gyermekeknek talán nem minden ok nélkül sirt könynyeit törülte le: akkor meg voltunk győződve arról, hogy nemesebb szivű ember nincs a föld kerekén.

És ezt a nemes szivű embert, akinél jobban még senki sem tartotta meg az Úr parancsát, hogy «Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!» a ki soha, még gondolatban sem vétett senkinek, hiszen tanítványait is arra tanította, hogy «Sohasem szabad valakiről a rosszabbat feltenni, mindig a jobbat!» aki mindenkivel, amikor csak tehette, jót tett, akit tanítványai a mai «hálátlan kor»-nak mondott időben is szinte az imádásig szerettek; ezt az embert utólérte végzete súlyos, nehéz kór alakjában. Talán igazuk van azoknak, akik azt állítják, hogy az Isten próbára teszi a kiválasztottjait. Meglehet, hogy így van. A mi jó «Sándor bátyánk» is az lehetett; ilyen kiválasztott volt ő is.

Ameddig birta, addig tanított tovább, a régi lelkesedéssel. Azaz hogy mit mondok: tanitott. Keveset mondtam ezzel. Nevelt és — tanított. Ez az, mi annyira megkülönbözteti őt a sok tanítótól. Mikor állapota súlyosbodott, fájó szívvel nélkülözte az iskolát. Olykor-olykor azért megjelent növendékei között és valószinűleg már az utolsó szikra fellobbanása volt az, mikor a múlt iskolaév végén utoljára jelenhetett meg azok között, akik annyira szerették s akiket ő is annyira szeretett.

Attól kezdve mindig többet és többet szenvedett . . . némán, panasz nélkül . . . Mint keresztyén ember azt tartotta, ha «elvettem az Istentől a jót, mért ne vegyem el a rosszat is?» Életének utolsó szakában pedig éppen olyan bölcs megnyugvással várta a szenvedéseitől megszabadító halált, mint a milyen férfias erővel próbált betegsége kezdetén, sőt még azután is megküzdeni e pusztító kórral.

Ma, mikor zokogva, sziveinkben mély keserűséggel álljuk körül ravatalát, utóljára nézzük azt a nekünk oly véghetetlenül kedves arcot és immár — örökre búcsút veszünk tőle: ne fájjon nekünk ez a búcsúzás olyan nagyon-nagyon! Gondoljuk

meg, hogy ami fájdalmunk kétszeresen fájhat neki, akit életében úgy féltettünk minden bánattól. Ne okozzunk fájdalmat az Ő nemes lelkének, a mi fájdalmunkkal!

Meg azután, hogy is mondja a nagy költő?!

«Nem hal meg az, ki millókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múl;
Hanem lezárván, ami benne földi,
Egy éltető *eszmévé* finomúl . . .»

Az «eszme» pedig él, mert «örök». Igen, Itt van közöttünk az «éltető eszme», itt van az Ő szelleme . . . Ezt nekünk hagyta örökül . . . Talán azért, hogy vigasztalást találjunk benne . . . Itt maradt a nekünk oly drága szelleme, hogy továbbra is buzdítson bennünket a nevelés szép, de nehéz munkájában. Itt maradt, hogy nemes példáját örökké, még csak élünk, emlékezetünkben tartsa, hogy mikor visszatérünk az élet hiú, vásári zajába, akkor se feledkezzünk meg azokról az elvekről, mik az Övéi voltak. Hanem felhasználva azokat, igyekezzünk legalább némileg az övéhez hasonló munkát végezni mi is! Keressünk, — és én hiszem, hogy fogunk is találni — vigasztalást abban a munkában, amit ő olyan szent ambicióval végzett. Hiszen a mi munkakörünk azonos az Övével . . .

Életünknek pedig eme kétségkívül egyik legszomorúbb percében — mert attól váltunk meg örökre, vagy legalább is nagy időre, akit mindenekfelett szerettünk s akinek a helyét nem lesz képes soha senki elfoglalni sziveinkben, jusson eszünkbe, «hogy az élet voltaképen földi vándorlás; telve sok küzdéssel és szenvedéssel, egy jobb, igazabb haza felé.» Ő csak befejezte ezt az igazán szenvedéssel teli földi vándorlást, azóta ott van már a jobb hazában.

Hiszen Ő maga mondotta: «. . . *megyek az Istenhez* . . .» És elment . . .

Budapest. *Sretvizer Mariska.*

A MÁSODIK NEMZETKÖZI ISKOLAEGÉSZSÉGÜGYI KONGRESSZUS LONDONBAN.*

Míg az első két általános ülés a tanulók egészségével foglalkozott, addig a harmadiknak tárgya az iskolák megvilágításának kérdése volt és a negyedikben a tanítási idő beosztása került szőnyegre. A kettő közül az első elmaradt, mert a referensek lemondottak volt és így legalább alkalmam nyílott a Westminster-alley és a Tower megtekintésére: utóbbi helyen ismét meglepett az angolok praktikussága, akik még a koronázási kincseket is pénzért mutogatják. Mily szép összegeket lehetne nálunk e címen behozni, ha a szent koronát és a többi koronázási jelvényeket valami jótékony cél érdekében közszemlére tennék!

Az utolsó általános ülésre nem mehettem el, mert az utolsó nap lévén, a kiállítás tanulmányozására kellett fordítanom. Az osztáky referens, *Bürgerstein* dr., akinek iskolahigiénéje közkézen forog, a nagy szünidőnek a két legmelegebb nyári hónapra való helyezése mellett érvelt, amint ez minálunk máig Trefort rendelkezése folytán megvan és amihez a horvátok és osztrákok is közelednek lassanként.

Vajjon Bürgerstein a magyar viszonyokra hivatkozott-e, vajjon — ha ezt nem tette — valamelyik magyar kongresszusi tag fölszólalásában a nálunk régóta fennálló szünidői berendezésre kitért-e, arról nincsen tudomásom. Egyébként Bürgerstein azon követelése, hogy tanévközben 2—2 hetes szünet legyen karácsonykor és husvétkor, nálunk szintén megvan nagyjában valósítva. Ugyane tárgyról Bürgerstein a szeptemberben Berlinben tartott nemzetközi higienikus kongresszuson is értekezett.

* Lásd 1907. évi decemberi füzetet.

Az osztályülések tárgyalásaira nem kívánok jelenleg kitérni, csak fölemlíteni óhajtom dr. *Scharlieb* asszony, a Royal Free Hospital női osztálya vezetőjének vizsgálatait, amelyeket az angol kormány támogatásával a királyi tanítónőképzőben végezett és amilyenekre minálunk is szükség lenne. Ő azt találta, hogy a leányok nagyon is sokat dolgoznak, sokat ülnek, keveset alszanak és keveset mozognak. Azt hiszem, így van ez nemcsak Angliában, hanem Európa összes államaiban, — minálunk is.

Magyar felolvasó egyetlen egy volt. A magyar bizottság mindössze csak egy előadót tudott bejelenteni, de Ónodi dr. az ifjúságnál észlelhető orrüreg-genyedésekről szóló előadását nem tudta megtartani, mert ugyanakkor Exeterben tartották az angol orvosok vándorgyülésüket, amelyre föltétlenül meg kellett jelennie. Így aztán magamra maradtam a magyar bizottság közvetítése nélkül bejelentett előadásommal, amelyben azon kérdéssel foglalkoztam, — amely most napirenden van a külföldön, — vajjon az iskolaorvos tisztán csak ezen hivatásának éljen, vagy pedig úgy mint jelenleg legtöbb helyen, orvosi gyakorlata mellett mellékfoglalkozáskép foglalkozzék az iskolák egészségügyével, főleg a tanulók egészségével. A kérdést az iskolafenntartó, az iskolaorvos, az orvosi rend és főleg az iskola szempontjából boncolgatva, azon eredményre jutottam, hogy a tanulóság érdekében a tudománnyal állandóan lépést tartó orvost kell követelni; erre a haladásra azonban a gyakorlatban álló orvos sokkal inkább van kényszerítve, mint a hivatalnok-iskolaorvos. A cél szerintem az lenne, hogy a fiatal orvosok jórésze működhessék mint iskolaorvos, idősebb korukban pedig mint az iskolaegészségügyi bizottságnak tagjai. Persze ez csak akkor valósítható meg, ha minden iskola, főleg pedig az elemi iskolák rendelkeznek majd iskolaorvossal. Külföldön e célhoz sokkal közelebb állanak, mert túlnyomóan, majdnem kizárólag, csak az elemi iskoláknál működnek orvosok.

A kongresszusnak legvonzóbb részét képezték a *kirándulások*, amelyek között kiki kedve és hajlandósága szerint válogathatott. Aki akart, elzarándokolhatott a világ legnagyobb

színműírójának, Shakesperenek szülővárosába, Stratfordba. Mások meg London nevezetességeiben dúskálódhattak, amikre a szorgalmas kongresszusi látogató csak a csütörtöki napot fordíthatta, lévén a többi napra számos iskolának a megtekintése napirendre tűzve. Ezekből is annyit vettek föl, hogy hetek kellenének valamennyinek megtekintésére. Nagy kár volt, hogy a szünidők beállta folytán csak az iskolaépületek, mint ilyenek voltak megtekinthetők.

Ámbár szerettem volna a híres leányiskoláikat is megnézni. Részemről mégis a londoni iskolahatóság iskoláira fektettem a fősúlyt. Evégből egyik délután Nort-East Londonba, Hackney külvárosba vezettek bennünket, egy másik napon a hírhedt Whitechapelbe, amelyet egy viccelő kongresszusi tag szerint Blackchapelnek kellene nevezni. Az elemi iskolaépületek földszintjén helyezik el az infant schoolt (5—7 éves fiúkat és leányokat), az első emeleten a nagyobb fiúkat és a 2. emeleten a nagyobb leányokat, míg a polgári iskolák csak (secondary school) egy nemnek szoktak szolgálni. Nevezetes az iskolaépületekben az aszfaltos játéktér, amelyet kiegészít a háztetőn lévő, nehogy a fejlődés korában lévő leányok túlságosan megerőltessék magukat. Minden emeletnek van egy hallja, egy nagyobb terme, amelybe az emelet egész tanulóserege belefér imádságra, stb. A vetkőzők el vannak különítve a tantermektől és a magasságnak csak a felét foglalják el; fölöttük van egy alacsony (kb. 2 méteres) szoba a tanítószemélyzet részére. A tantermek megvilágítása kifogástalan, fűtésük meleg vízzel történik, a szellőzés egyesekben tökéletes, amennyiben géperővel történik a friss levegő bepréselése, míg a romlott levegőt kürtőkkel viszik ki. A levegő vizsgálatát a hivatalnok-iskolaorvosok egy eszközzel végzik, amely e munkát igen könnyűvé teszi. Tanítás sehol sem lévén, a metropolitain-vasút egy személykocsijának levegőjét vizsgálta meg a magyarázó orvos.

Az iskolák közül kiemelendőnek tartom a központi háztartási iskolákat, amelybe mint központba, számos elemi iskola leányai járnak be, földszinten a főzést, első emeleten a háztartás

egyéb nemeit gyakorolva. A gyengetehetségüek részére is vannak ilyen központi iskolák. Whitechapelben van egy külön iskola a fertőző hajbetegségben szenvedő tanulók, túlnyomóan lengyel és orosz zsidó gyermekek részére. Igen érdekes és utánzásra méltó az *aquarium* Whitechapelben, amelyet egy volt hullaház helyiségeiben állítottak föl. Nem kell ezalatt oly nagyszerű intézményt gondolni, mint a milyen Berlinben az aquarium. A londoni kizárólag tanítási céloknak szolgál és az óriási város téglatengeréből ki nem kerülő gyermekeknek számos állat (kigyó, hal, rák stb.) életét akarja bemutatni. Az épület egy régi temetőben áll, amely most sétatérnek szolgál: a régi sírköveket meghagyták.

Legérdekesebb volt az *Upton House Truant School* London Homerton külvárosában. Ez egy internátus, amelybe az iskolát kerülő tanköteles fiúk, körülbelül 150-en, vannak internálva. Fennállása, 1878 óta vagy 6203 tanulót vettek föl a szülők kérelmére, a kik nem tudták csemetéiket a rendes elemi iskolába küldeni és érettük a pénzbüntetéseket fizetni. Egy gyermek átlag 185 napig marad benn és mihelyest jól viseli magát, kibocsátják, 1428 kétszer is részesült az Upton House fegyelmezésében és mutattak egyet, aki már hatodszor van ott. A berendezése mindenképen nagyszerű, ámbátor nem fényes: van kórháza, uszodája, gőzmosója, pékműhelye stb. A fiúk az iskolázáson kívül még szabóságban és cipőjavításban képezik ki magukat. A tornára különös nagy súlyt fektetnek, bár azt nekünk szokatlan gyors ütemben végzik. Minden előkészület megvan, hogy tűz esetére a legmagasabb emeletben elhelyezett hálókból, amelyekben keskeny ágyakon fekszenek, menekülhessenek részint a szükséglépcsőkön, részint a zsákokon keresztül, amit be is mutattak. Itt van helyén kiemelni az angolok őszinteségét: kérdésemre, hogy milyen fegyelmi eszközök állanak a tanító rendelkezésére, egész őszintén felelték, hogy a vesszőzés, kenyér és víz, kiállás feltartott kezekkel, ritkán zárka egy órán át. A katolikus hitoktató, aki a tolmács volt, nem is tudott ezen fegyelmi eszközökről. Mindenütt, amerre jártam, e tekintetben nem szerettek felvilágosítást adni, vagy ha adtak, nem

volt kielégítő. Így a német iskolák karcereit a legritkább esetekben mutatták meg.

Alkalmam volt még a *leányok testgyakorlatát* is látnom, amit az egyetemi épület halljában a kongresszus tiszteletére rendeztek volt. Elsősorban a Southport Physical Training College 24 leánynövendéke, körülbelől 16—20 éves jól fejlett karcsú alakok, mutatták be a brit rendszert, amely voltaképen alig különbözik a némettől; a Stechschritt-et éppúgy csinálják, mint a porosz katonák. Eltér a némettől a légzési gyakorlatokkal, a játékok és a vívás főmozdulatainak bemutatásaival. Igen szépen végezték a testgyakorlatokat és kedves volt a patriotic Hoggdrill, fel- és ellenvonulások stb. zászlócskákkal. Végül menetelési gyakorlatokat végezték a különböző nemzetek himnuszait elénekelve; a Gotterhalte-t nem felejtették el, de a magyarról semmi tudomásuk sem volt. Itt látszik, mily nagy mulasztást követett el a magyar bizottság, hogy hazánk képviseltetéséről jobban nem gondoskodott. Azok után az Alexandria House Gymnasium 8 és a National Physical Recreation Society 14 leánya végzett mindenféle szabadgyakorlatokat kéziszerekkel, így botokkal, súlyzókkal (fából) és buzogányokkal. Érdekes volt a különbség az úri leányok sugár termete és Nat. Physical Recreation Society tömzsi, laposhátú, angolkóros munkásgyermekek kurta testalkotása között. A jelenvolt túlnyomóan angol közönség természetesen a legnagyobb örömének adott kifejezést sűrű tapsolásokkal.

Végül még a *kongresszusi kiállításról* kell néhány szót szólanom, amely a magyar hazánk szempontjából valóban szomorú volt. A magyar bizottság összesen egy padot tudott kiállítani: inkább ne állított volna ki semmit, minthogy ily egészségi bizonyítványt adott volt ki magáról. Bezzeg másképen csinálták a többi nemzetek. Még a kis Portugalia is többet tudott bemutatni, mint mi. A kis Svédország és Dánia egész nagy gyűjteményt állítottak ki, köztük sok olyat, amelyeket már a párisi világkiállításon vagy még régebben láttam s Ausztriából különösen a csehek és csehországi németek, nemkülönben a bécsi Bürgerstein szerepeltek. Franciaországban maga a kor-

mány vette kezébe a kiállítási ügyet és rendkívül bő anyagot nyujtott, többi között a provizorok (így nevezik az igazgatókat) véleményes jelentéseiket a tanulók megvizsgálására vonatkozólag. A németek sem maradtak el, csak mi, magyarok.

Legtöbbet állított ki természetesen Angolország. A különböző intézetek együttes kiállítása kitett annyit, mint az összes nemzeteké. Azonkívül az ipar egy óriási termet töltött meg, elsősorban mindenféle avatories-kel, internátusi berendezési tárgyakkal, tornaszerekkel, nevezetesen a divatos svéd tornaszerekkel. Egészen megtöltötték a hall-t, kivéve annak azon részét, amely a kongresszusi tagok számára mint olvasó- és íróterem volt fentartva és ahol a leányok testgyakorlatát mutatták be.

Ahhoz kétség nem fér, hogy a legtöbb kongresszus, az iskolaegészségügyit sem véve ki, a jelenlegi alakjában sem fölületes. Aki ezeken alapos tájékozódást akar szerezni, az nagyon csalódna; csak az, aki a tárgyban benne van, teljesen benne van, az tudja megítélni saját haladását a többiekével összemérve, az tud eszméket magába szívni. Ilyen módon minden egyes kulturnemzet tagjai a haladás útjára téríttetnek, már csak azért is, hogy a többiek haladásával szemben el ne maradjanak. Éppen ezen okból kivánatos lett volna, ha a magyarok nagyobb számban vettek volna részt. A minisztérium három kiküldöttén kívül csak még egy magyar nőnek címzett levelezőlapot találtam. Az állandó nemzetközi bizottság magyar tagjai közül egy sem volt jelen, Budapest fővárosa senkit sem küldött ki, a többi magyar városoktól egészen eltekintve.

Egészen másképen léptek fel az osztrákok; azt már említettem, hogy a négy általános ülés közül háromban osztráknak jutott a német referatum. Azonkívül igen számosan tartottak felolvasásokat. Bécs városa egy öttagú bizottságot küldött ki, amelyet a város magyar származású főorvosa vezetett. Minden nagyobb osztrák város volt képviselve, pedig Ausztriának nincsenek iskolaorvosai, nincsen tanfolyama az iskolaorvosok kiképzésére. Talán éppen azért érdeklődtek olyannyira. Így aztán ne csodálkozzunk, ha a külföld nem ismer bennünket, ha himnu-

szunkat nem énekelik, ha Ausztriába foglalnak, ha papirosainkat nem vásárolják. S ha kérdezzük, mi lehet ezen szomorú eredménynek oka magyar részről, úgy lehetetlen két körülményt erá nem mutat nom, amelyeknek hátramaradottságunkat kell tulajdonítanom az iskolaegészségügy terén. Az egyik ok azon körülményben rejlik, hogy az iskolaorvosok, az iskolaegészségügyet monopoliumnak tekintik, amelynek ügyeibe senkinek, sem a tanítóságnak, de még a többi orvosoknak semmi beleszólásuk nincsen. Sehol a világon nincsen tanfolyam iskolaorvosok kiképzésére és mindenütt serényen dolgoznak, gyönyörű eredményeket termelnek. Nálunk több mint húsz év alatt 700-nál több iskolaorvost képeztek ki és az irodalmi munkásság édes kevés.

A másik okot azonfelül még a rossz irányban találom. Nem az egészségtan tanítása az iskolaorvos főfeladata, az csak egy mellékes, kiegészítő foglalkozása lehet. Fődolog a tanulók egészséges fejlődésének szemmel kísérése, a szülői házból hozott kóros elváltozások jókori fölismerése, nehogy ezek az iskola munkáját gátolják. Részemről egyebütt (Magyar Pædagogia, 1907. év) kifejtettem, hogy az egészségtan tanítása csak középiskolákban való az orvos kezébe, míg ellenben polgári iskolákban elsősorban orvosnő, másodsorban tanítónő kezébe való. Ha minden egyéb tárgyat képesek tanítani, miért ne tudnák az egészségtant is. Tényleg az ország legtöbb polgári leányiskolájában tanítónő tanítja az egészségtant, amiből nemcsak a tanulóknak, hanem neki is van haszna, nemkülönben az iskolának, lévén a tantestület egy tagja jártas az egészségtanban és így érdeklődése az iskolaegészségügy iránt fölköltve. Még szebb lenne ezen szép tantárgy tanításának eredménye, ha a polgári tanítónőképzőkben megfelelő oktatásról gondoskodnának és igen örülnék, ha az Erzsébet-nőiskola a kezdeményezést magára vállalná.

Midőn ekkép iparkodtam a londoni iskolaegészségügyi kongresszusról tájékozódást nyujtani, nagy köszönettel tartozom a Nemzeti Nőnevelés szerkesztőségének szíves előzékenységeért és ne vessen reám követ, ha kívánságának csak tökéletlenül tudtam megfelelni.

Budapest. *Dr. Juba Adolf.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A Revue Pédagogique. Akik a peadagógiai irodalom termékeit figyelemmel olvassák, bizonyára megvannak arról győződve, hogy a peadagógia még ugyancsak rászorul arra, hogy a sok-sok különböző, sokszor zavaros részletből világosan kiváljanak véglegesen meghatározott céljai, biztosan vezető eszméi.

Ha még nem is ilyen határozott eszméje vagy célja, de mindenesetre egyik nagyon fontos, sok más kérdést, tapasztalatot és eredményt is felölelő problémája a modern nevelési törekvéseknek az, hogy rövidíthető-e a középiskolai tanulási idő? Fontos, sok magyar peadagógusunktól és szociológusunktól vitatott és ma már az igenlő megoldás felé hajló probléma ez, mert ha átlag 16—17 éves korában végezhet a középiskolai tanuló, akkor előbb elkészülhet szakképzettségével is, akkor előbb tehet szert gyakorlatra, a gyakorlat után hamarabb bejuthat önálló állásba, az önálló állásban hamarabb alapíthat családot és mindevvel a sok előnnyel szemben csak azokat a veszedelmeket kell kerülnie, hogy értelme fejletlen ne legyen a felsőbb tanulmányokra és jelleme gyenge ne legyen az önálló állásra. Kevesebb a veszedelem, mint az áldás, sőt az újabb kutatások szerint a meglevő veszedelmek is mindig jelentéktelenebbeknek tűnnek fel; annál is inkább, mert már rámutattak arra is, hogy a magyar, magyar egyéniségénél fogva is elég korán fejlődik arra, hogy helyes vezetés mellett megbírja az ilyen képzést. Ami most már a lehetőség megvalósításának az eszközeit illeti, leggyakrabban felmerül köztük a tanulók haladás szerinti osztályokra osztása, a tantárgyak és a tananyag kihagyó megrostálása és a tanítás módszerének a tökéletesítése. Mindezek közül legjobban előtérbe lép a tanulási idő megrövidítése és a tanítási módszer tökéletesítése, mely nemcsak könnyűvé és gyorssá teszi a tanulást, hanem a megkönnyítés és a gyorsítás mellett, sőt annak ellenére, a jól megerősített és frissen megőrzött szellemi erőkkel még elég mélyen be is hatol a munkába, az ismeretek lényegébe.

Mindezért alapos figyelemreméltók a Revue Pédagogique szeptemberi számában Gazin főfelügyelő azon megjegyzései, melyek az egész iskolaévi tananyag óráról-órára tagolt, előre és jól átgondolt előkészítő feldolgozását tárgyalják a tankerületi peadagógiai értekezletek alapján. Igaz ugyan, hogy itt elemi iskoláról és nem középiskoláról van szó, de azért, bár különböző fokon különböző a módszer, mégis nincs a világon olyan tanító, akinek hasznára ne válnék a kifejezés könnyűségének és a gyors munkának még az öntudatlan elsajátításában is egy-egy derék elemi iskolai tankönyv, vagy kis diákoknak szánt olvasókönyv, *paedagógiai* értekezés elolvasása. És az idegenek között különösen nagyon érdekesek az ilyen kidolgozásban a franciák azért, mert egyszerűek, világosak, kerülik a túlságos módszerességet, de azért következetesen áttekintők, szóval, szeretik mindazt, ami a magyar világos belátásnak, gyors elhatározásnak és életrevaló haladásnak is nagyon megfelel és ami nagyon beleillik abba az elevenséget kívánó szellembe is, ami a magyar Társadalomtudományi-Társaság ülésein olyan gyakran megnyilatkozik, mikor iskolai kérdésekről van szó.

Kiemeli Gazin, hogy a tanítói készülés tárgyával foglalkozó értekezletek és az azok alapjául szolgáló iskolai tanítások nem hoznak felszínre új terveket az elmúlt évekkel szemben és ezért nagy érdemük csak az, hogy a tanítók és felügyelők közös munkájával, összehasonlító kölcsönhatásával, ugyanannak a tárgynak és ugyanannak az anyagnak a jól begyakorlott tanításával jobban megvalósítják a régi terveket. Szerinte épen ezek az értekezletek nagyon alkalmasak a gyakorlati következmények levonására és olyan módszer megteremtésére, mely a megismételt munka biztosabb és gyorsabb elvégzésére vezet. A letárgyaltnak látszó tárgyak új megbeszélése erősíti meg a kialakult meggyőződéseket, ez használja fel a bírálatot a hibák és a túlzások kerülésére, ez védelmezi meg az eszméket és ez akadályozza meg azt, hogy az ellenkező nézetek káros kizökkenésekre vezessenek. A tanítói készülésre vonatkozólag is, a tartós tanítói gyakorlat emléke, a többoldalú összehasonlítás és a végső eredmények jól megindokolt levonása tüntetheti csak fel ennek a készülésnek a sok áldását.

A nagyon kidolgozott és a rögtönzésektől teljesen ment tanítói munka nagyon színtelen és nagyon nélkülözi a tanulók folytonos hasznos foglalkoztatását. Világos ugyan, hogy csak így biztosítható kellő fokozatosság, teljes sorrend; hogy csak így történhetnek megfontolt intézkedések akár az értelmi, akár az erkölcsi nevelés tekintetében, hogy csak így tartható fenn az osztály állandó eredményes tevékenysége, friss, érdeklődő, fogékony jó kedélye, szabad és régi öntudatos munkaereje és

hogy csak így hozhatja a tanító annyira készen a munkáját, hogy egész figyelmével foglalkoztathatja a tanulókat! Így beszélheti meg a tanító jó előre társaival is a programmját, így küzdheti le előre és a legjobb alkalommal a támadó nehézségeket és így válhat figyelmessé az egyedül észre sem vett hibákra! Így válik a tanító emlékezete frissé és gazdaggá; beszédje könnyűvé; így őrizkedhetik a részletek összezavarásától, a részek aránytalanságától, a kisebb és nagyobb tévedésektől! Így nem történik meg olyan gyakran, hogy a tanuló összefüggéstelen, rendezetlen ismereteket kap, olyanokat, melyeket akkor is elfelejt, mikor szüksége volna rája. Így a tanulás nem lesz unalmas, a tanulók nem magolnak szajkószerűen, nem közönyösek; a figyelmetlenség, a szórakozottság, a tehetségek fegyelmezetlensége nem lesz napirenden s a tehetségek helyes gyakorlásának nem állja útját. Előre átgondolt tanmenet mellett, a külön fegyelmezés is feleslegessé válik, mert maga a figyelem fegyelmez. Az így készülő tanulót nem fárasztja úgy el az óra, így könnyebben megőrzi állandó jó kedélyét, jóleső önbizalmát, könnyed tevékenységét és így evvel könnyebben szuggerálja ugyanazt tanítványainak. A jól készült tanító és tanítványa között hamarabb létrejön a kölcsönös tisztelet és szeretet. Ebből is látjuk, hogy mindez nemcsak a tanítás eredményét fokozhatja, hanem, különösen változatlan mennyiségű tananyag mellett, nagyon megrövidítheti a munkaidőt is.

Gazin olyan sokoldalúnak és körültekintőnek kívánja ezt a készülést, hogy három különböző fokozatot is megjelöl benne. E fokozatok kihatnak minden egyes óra munkájára. Ezek a fokozatok: a tanító általános képzettsége, az osztály tanítási anyagának a feldolgozása és egy-egy lecke meg egy-egy feladat olyan előzetes átgondolása, melyben mindig megnyílvánul az a törekvés is, hogy a lényegest a lényegtelentől megtudja különböztetni és a feleslegeset el tudja hagyni a szükséges javára.

Fejtegetéseiben Gazin elmondja, hogy nemcsak a tanulóra, de még a tanítóra is áldás lehet nemcsak az emlékezet, hanem a felejtés is. Azt felejti ugyanis el, amit rosszúl értett meg, amit rosszúl és bizonytalanúl fogadott be a lelkébe, ami nem válik eggyé többi ismeretével és hűen őrzi azt, amit saját maga, a saját kedélye lelkesítő befolyására is jól átgondolt. Ezek jól társított ismeretek, ezek nemcsak hogy továbbélnek, hanem még önkényt is továbbfejlődnek olyanformán, hogy szinte áhítoznak hozzájuk hasonló új benyomások után, melyekből megint tartósan, akárhányszor egyszersmindenkorra szivükbe zárják azokat, melyeket addig gondolnak át mindig újra, meg újra, mig végre úgy tűnnek fel, mintha önálló felfedezések volnának.

Mikor válnak jobbnál-jobbá az új ismeretek? Milyen a jó

tanító továbbképzése? A felelet erre: olyan, hogy fejlessze az értelmet, erősítse a helyes, nemes itéletet és a biztos, tapintatos megválasztó képességet; fenntartsa a lelkesedést, megadja a beszédnek azt az egyéni, belső tüzet, mely független a könyvek száraz kivonatától. Sugalmazhat idővel olyan világos belátást, mely megmutatja, hogy hogyan lehet helytállani az iskolai élet váratlan, előre nem látott eseményeivel szemben, mikor mit lehet felhasználni a kétes és ki nem próbált ösztönökből.

Hangsúlyozza Gazin, hogy aki igazán tájékozott akar lenni a szakmájában, annak nem szabad megelégednie azzal, hogy elolvassa az iskolai könyveket, a kézi könyveket és figyelemmel kíséri a pedagógiai folyóiratokat. El kell olvasnia lassan, megfontoltan, az egyéniségének megfelelőt egész felfogásába és szokásaiba befogadóan, egyik évben például (jó, hogy most már kezdenek terjedni nálunk is a jó magyar és a jó magyarra fordított pedagógiai munkák): Montaignenak a pedanticismusról vagy a gyermekügyről szóló munkáját, másik évben Spencer: Értelmi, erkölcsi és testi nevelését vagy Rousseau Émilejét vagy valami modernebb hasonló alkotást. Csupán a pedagógiai olvasottság azonban még nagyon hiányos tanítói műveltség! Ezt egy-egy nagyobb, alaposabb, mélyrehatóbb irodalmi, történeti és művészeti munkának is ki kell egészítenie, olyan munkáknak, melyek legtöbbje legtöbbször akkor a legértékesebb, ha nem foglalkozik túlságos részletesen speciális kérdésekkel, hanem alapos, de mégis összefoglaló áttekintéssel járul hozzá ahhoz, hogy a tanítói világfelfogás magasztos legyen. Nagy emberek munkái korszakos eseményekről, kiváló egyéniségekről, világszépítő műveltségi vívmányokról, ilyen és ehhez hasonló munkák azok, melyek még szorosabb pedagógiai kapcsolat nélkül is képesebbé teszik a tanítót tanítási anyagának megválasztására és közlésére.

Eközben pedig épen nem kevésbbé fontos az sem, hogy újra meg újra elővegye a tanító a nemzeti klasszikusokat is, kik a közönséges prózai életből egy ünnepibb világba emelik fel, kik ápolják benne az élet szeretetének a melegét. Mindig jobban rávezetik ezek arra, hogy magában is, másokban is a gondolatoknak, érzelmeknek, eszméknek egész mélységes nagy világát fedezze fel, hogy meglássa az emberi cselekvések egész színes változatosságát és hogy ebben a szellemi életben, ebben a lelki mozgalmasságban megtalálja azokat a jelenségeket, melyek gyerekeknek valók, melyek meg tudják bennük teremteni az erkölcsi és szocialis érzéket olyan tanítói munkával, mely a robotszerű mesterségen nagyon felülemelkedik a művészi felé. Szépen fejti ki az író, hogy az ilyen olvasmányoknak a tanító lelkében erős erkölcsi meggyőződést kell keletkeztetnie, benne

nemes lelkesedést kell ébresztenie s így felszabadítja a tanító egész lelki világát mindentől, ami erőit elnyomja, mert fokozza, felfrissíti egész munkakedvét.

Ha a tanító még általános műveltségével is így készül hivatásos hivatására, ez fokozza közvetlensége erejét, mert önkénytelenül is biztos, gazdag alapból meríthetve, tanítása közben jobban ráirányíthatja figyelmét a közvetlen impresszió olyan határozott felfogására, mely nem megállásnak, hanem helyes továbbhaladásnak veti meg az alapját. Így ha a tanító leszáll is a tanulóhoz, akkor is csak tanítványa lelkes, fiatalos kedélyéből fogad magába és abból is anélkül, hogy a saját szellemi erejét gyengítené és hogy amikor az őket szétválasztó különbségek egyetértő megenyhítésére törekszik, akkor inkább a tanulót emeli magához! És mi gyorsítaná inkább a tanulást, mi rövidíthetné meg jobban a tanulási időt, mint a tanítói készülés legelső fokának az ilyen szép felfogása és az ilyen ideális megvalósítása?

A második fokozat, amit Gazin a tanítói készülésben megkülönböztet, az a tanítás körülményeinek, eszközeinek és a tanulóknak óráról-órára való helyes elrendezésében, jó csoportosításában rejlik. Ez szintén hozzájárul a tanítás munkájának az olyan gyorsításához, mely épen nem esik az alaposság és a frisseség rovására, hanem ellenkezőleg, még inkább előmozdítja azt. A fűtés, a világítás, a helyi elhelyezkedés — mind a munkaerő fejlesztésének a szolgálatába szegődhet. Az osztály csinos, egyszerű, kedves dísze lelkesítően, a fogékonyságot emelően fogadhatja a tanulót. A jól kezelt füzetek, a jól irányított házi feladatok, a jól megírt szórakoztató ifjúsági olvasmányok, a sok szép szemléltető tárgy, a jó kísérleti eszközök, a gyermek nyelvén írt világos, érthető tanulókönyvek.

A tanulóra is, a tanítóra is nagy erőkímélés továbbá az adminisztrativ teendőknek is a nem ötletszerű, esetről-esetre történő, órát rövidítő elintézése, hanem előre átgondolt, tervszerű, a tapasztalatot és a gyakorlatot is felhasználó lebonyolítása. Annál többet ér a nyilvános iskola, mentül jobban megközelítheti a magántanulásnak azt a nagy előnyét, hogy a tanulók nem rabolják egymás idejét egyéniségük olyan megnyilatkozásaival, melyek a többire haszonnal nem járnak. Még az általános feleltetés, a kikérdezés és osztályozás egészen különös és új módjának is ilyen szempontból kell tökéletesedniök a mai iskolai rendben és a mai direkt módszerben.

A tanítói készülés harmadik fokozatának a tárgyalásában áttér Gazin a tanítás anyagának óráról-órára való, szintén a tanítást megelőző tervszerű előkészítő feldolgozására. E feldolgozások különbözők lehetnek az iskolák, osztályok és tanítók

szerint. Vannak, akik az összefoglalást már előre felírják a táblára és az óra végén lemásoltatják; vannak, akik ezt ritkán teszik és akkor is csak úgy, hogy a tanulókkal együtt dolgoznak és inkább az óra végén az eredményt írják fel, míg viszont vannak olyanok is, akik hol az egyik, hol a másik eljárást követik és még a különböző tárgykörök és a különböző haladás szerint is másképp és másképp járnak el. Kívánatosnak tartja, hogy ez a változatos eljárás ezentúl is fennmaradjon, mert így többoldalú és változatos munkát teremt meg olyan téren, melyen az nem káros és így hozzászoktatja a tanulót a változatos élethez. Különös súlyt vet azonban annak a megszívlelésére, hogy nincsen egyetlenegy tanító vagy felügyelő sem, aki ne kívánná, hogy egy főgondolat, egy főbenyomás, egy egységes érdeklődés, vagyis hangulat tűnjék ki minden órából és ez vésődjék be jól a fogékonnyá varázsolt tanuló emlékébe. Ez ad elevenséget és világosságot minden egyes órának; ez köti össze a fontosat a lényegtelenebbel, de mégis szükségessel. Ezzel a főeszmével hozza a tanító kapcsolatba már előre is órájának egész menetét. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a tanító életküzdelemre és életboldogságra nevelje a tanítványait. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a tanítás egyéni színét a szabad, tanulnivágyó tanulók jól vezetett, lelkes kérdései is erősítsék. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy megnyíljék a tanulók szíve is, hogy ők is örömet, szeretetet találjanak a nyíltságban is, a munkakedvben is.

Ha sikerülne minden fokon ilyenképen tanítani, ha sikerülne az iskolákat, sőt a nevelést még az iskolaév előtt is ilyen irányban, ilyen célok felé vezetni, akkor talán csakugyan sikerülne a középiskolai időt is úgy megrövidíteni, hogy ebből is igazán sok boldogság fakadjon!

Budapest. *Dr. Schmidt Mariska.*

NÖNEVELÉSI SZEMLE.

Az Erzsébet-Múzeum megnyitása. Folyóiratunk legutóbbi füzetében közöltük azt a legfelsőbb királyi leiratot, melyben király Ő Felsége az Erzsébet királyné-múzeumot megalapítja. Ma hírül adhatjuk, hogy a budai királyi palotában berendezett Erzsébet királyné-emlékmúzeumot jan. 15-én délelőtt nyitották meg a meghívott méltóságok és hivatalos személyiségek jelenlétében. A megnyitó ünnepség csendes misével kezdődött a várkápolnában, mise után azután a társaság átvonult a múzeumba, ahol Apponyi Albert gróf közoktatásügyi miniszter és Szalay Imre múzeumi igazgató fogadták a vendégeket, akiknek sorában József királyi herceg, Auguszta és Mária Annunciáta hercegasszony is ott volt s a kormány tagjai Jekelfalussy honvédelmi miniszter kivételével. Apponyi Albert gróf üdvözölte a vendégeket s miután Kanter Károly plébános felszentelte a múzeumot, a vendégek megnézték a gyűjteményt. Sajnálattal nélkülöztük a megnyitón nagy királynőnk két hűséges hívét: Sztáray Irma grófnőt és Ferenczy Idát. Mind a ketten nagybetegen feküdtek Bécsben. Olvasóink — tudjuk — velünk örülnek a múzeum megnyiltán s kegyelettel zarándokolnak el gyakran azokba a megszentelt helyiségekbe, hol minden tárgy Erzsébetünk nemes egyéniségéről regél.

*

A Népiskolai Könyvtárakat Intéző Bizottságot a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter működése első ötéves ciklusának letelte után újonnan megalakította s a további öt évi időtartamra szóló megbízással és az eddigi működésre vonatkozó elismerés és köszönet nyilvánításával újra kinevezte a bizottság elnökévé: Sebestyén Gyulát, a tanító- és tanítónőképző intézetek szakfelügyelőjét, előadójává dr. Tóth Rezső, leánygimnáziumi tanárt és tagjaivá Csernoch János kanonok, orsz. képviselőt, Szőts Farkas ref. theológiai tanárt, dr. Bánóczi József, az orsz. izr. tanítóképző igazgatóját, dr. Margalits Ede egyet. tanárt, dr. Alexander Bernát egyetemi tanárt, dr. Marczali Henrik egyetemi tanárt, dr. Klupáthy Jenő egyet. tanárt, Kenedi Géza írót, Benedek Eleket, a Néptanítók Lapja főszerkesztőjét, Ujvári Béla, kir. tanácsost, Móra István szék. főv. polg. isk. igazgatót és Komáromy Lajos ny. képezdei igazgatót. (1907. dec. 20. — 99384.)

*

A londoni magyar kiállítás. A Londonban rendezendő magyar kiállítás kulturális osztályának tervezése ügyében szombat délután a Markó-utcai főgimnázium dísztermében Molnár Viktor vallás- és közoktatásügyi miniszteri államtitkár elnöklésével értekezlet volt, amelyet a magyar középiskolák: gimnáziumok, reáliskolák, felső leányiskolák és leánygimnáziumok méltó bemutatása céljából, Erődi Béla dr. udvari tanácsos, a székesfővárosi tankerület főigazgatója, mint a londoni kiállítás kulturális osztályának ügyvezető igazgatója hívott össze. Az értekezleten az elnöklő Molnár Viktor államtitkáron és Erődi Béla ügyvezető igazgatón kívül ott voltak: Himpfner Béla, Szölgyény Ferenc, Morvay Győző dr., Szekeres Kálmán dr., Kovács Antal, Gombocz Miklós, Berkes Imre, Weszely Ödön, Köpesdy Sándor, Hahóty Sándor igazgatók, Wágner Alajos dr. és Rombauer Emil főigazgatók, Burián János, Révy Ferenc, a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa, Cherven Flóris dr. főigazgató, Rainer Ferenc, Timár Pál dr., Góbi Imre, Létmányi Nándor dr., Viszota Gyula dr., Hankó Vilmos dr. középiskolai igazgatók és még számosan. Erődi Béla dr. ügyvezető igazgató üdvözölte Apponyi Albert gróf kultuszminisztert és Molnár Viktor államtitkárt (élénk éljenzés), mint a kiállítás végrehajtó bizottsága elnökének nevében a megjelenteket, majd nagyszabású előterjesztésében tájékoztatta a jelenvoltakat a kiállítás céljáról és munkaprogramjáról. Kifejtette, hogy a magyar kultur-kiállítás céljára a 623 négyszögölnyi Princesse Hall jutott, amelyben a magyar kisdedóvótól kezdve föl egészen az egyetemig, tudományos és kulturális intézményeink és egyesületeink összessége, 24 tagozatban fogja köszönteni a nagy világot. Magyarországot hatalmas, nyomtatott angolnyelvű monográfia több milliónyi példányban fogja ismertetni és minden szakban a magyar viszonyokról külön tájékoztató prospektusok készülnek. Összeállítják a különböző középiskolákban használt iskolakönyveket; a magyar középiskoláét, de e mellett a német, román, szerb és olasz (Fiume) középiskoláét is, gondos statisztikát mellékelve a könyvkollekciók mellé arról, hogy a magyar és a fiumei középiskolákon kívül hány nemzetiségi iskola van hazánkban, ezzel is igazolva, hogy nálunk a nemzetiségek szabadon művelhetik kulturájukat, bár ellenségeink váltig az ellenkezőt hajtogatják. Többek felszólalása után egyhangulag megalakították a kiállítási bizottságot és elhatározták, hogy haladéktalanul hozzáfognak a munkához. Molnár Viktor államtitkár, mint a végrehajtó-bizottság elnöke, megköszönte az ügyvezető igazgató üdvözletét és további munkára buzdította a megjelenteket. A népipari dolgok összegyűjtésén külön női bizottság buzgólkodik, megrendeléseivel is elősegítve a nép keresetképességét.

*

A patronage országos szervezése. Az erkölcsi veszélynek kitett fiatalkorúak és a kiszabadult rabok védelmére irányuló patronage érdekében nagyarányú mozgalom indult meg a büntetőjogi reformmal kapcsolatban. A múlt év szeptemberében Pécsett tartott országos rabsegélyző kongresszus a patronage országos szervezésére bizottságot küldött ki, amely Rickl Gyula miniszteri tanácsos elnöklésével az

igazságügyminiszteriumban tegnap értekezletet tartott. Az értekezlet Angyal Pál dr. pécsi jogliceumi tanár előadása alapján elfogadta a megalakítandó országos szövetség alapszabálytervezetét és kimondotta, hogy az alakuló közgyűlést 1908 szeptemberére, a legközelebbi patronage-kongresszust pedig 1909-re hívja össze Budapestre.

*

Hajadon tanítónők. A tanítónők férjhezmenésének kérdése, melyet már annyiszor és oly alaposan letárgyaltunk folyóiratunkban, ismét felszinre került. A fiumei városi tanács ülésén Palcurich városi bizottsági tag azt indítványozta, hogy a városi iskolákban csakis hajadon tanítónőket alkalmazzanak s ha egy tanítónő férjhez megy, akkor tekintsék állásáról lemondottnak. Természetes dolog, hogy az indítvány nem érinti azokat a férjezett tanítónőket, akiket már véglegesen alkalmaztak, de az ideiglenes minőségben alkalmazott férjezett tanítónőkre nézve már azt kívánja az indítványozó, hogy ne véglegesítsék őket. Indítványát azzal indokolja, hogy a tanítónői hivatást, mint a megélhetést biztosító életpályát azoknak kell föntartani, akik arra igazán rá vannak szorulva. A középosztály leányainak igen nagy százaléka a tanítónői pályát választja, hogy ne legyen hozzátartozóira rászorulva, ha — nem megy férjhez. A tanítónőképző intézetekben évről-évre sok száz tanítónő kap oklevelet, de csak egy kis részük tud álláshoz jutni, mert nincsen elég üresedés. Ezeknek a sorsán akar könnyíteni az indítvány, amikor mesterségesen akarja növelni az üresedések számát azzal, hogy a férjhez menő tanítónőket lemondásra kényszeríti. Csakhogy az éremnek másik oldala is van. Akik ellenzik e radikális indítvány megvalósítását, joggal hivatkoznak arra, hogy a nehéz megélhetési viszonyok között sok esetben a férjes asszony is rá van szorulva a kenyérkeresetre s e mellett az oktatás érdeke is károsodnék a tanítónők gyakori változásával.

*

György Aladár sírjánál. Csúnya, ködös decemberi délután kerestem fel a temetőben György Aladár sírját.

Nemcsak az egyéni tisztelet és hála vitt oda, kötelességet is teljesítettem. Virágokat kellett a sírra tennem. Nem díszes, nagy koszorút pompázó rózsákból vagy büszke babérból, csak kicsiny, de annál inkább illatozó csokrot kötve a barátság szerény ibolyáiból. Az ország déli határán, a szebeni havasok dacosan feltörő csúcsai tövében lakik a szász leány, ki a virágokat küldi annak az embernek a sírjára, ki tudásának teljes meggyőződésével, férfiúi hitének egész szilárdságával hirdette: «Eljő az idő, el kell jönnie, mikor Kárpátoktól az Adriáig minden *magyar* lesz!» Pedig ott, a szebeni havasok aljában él a nő, aki szívének minden érzésével, tehát épp oly teljes meggyőződéssel mondotta: «Örvendek, hogy nincs gyermekem, legalább nem kell akaratom ellenére magyarrá nevelnem!» És e két végletet, e szinte összeférhetetlennek látszó s áthidalhatatlan messzeséget mégis összekapcsolja egy kis ibolyacsokor, összekapcsolja

a szeretet. Az az óriási hatalom, mely György Aladárnak, e rendkívüli emberbarátnak valóját egészen áthatotta s melynek egy picinyke paránya átplántálódott a közelében élő emberekbe s lehetővé tette nekem is, hogy találjak szeretetet ott, hol egyáltalában nem remélhettem s legyen egy szász barátnőm, aki azt írja: «Ha más világban élek is, azért úgyebár elfogadod s leteszed e virágot annak sírjára, kinek emberszerető szívéről annyi szeretettel emlékeznek meg a magyar tanítónők.»

Leteszem a virágot a sírra s a megszokott fájdalom megnyugvásával nézem rajta a szerény, nem is túlságosan művészies fekete márványemléket s a felírást: György Aladárnak, «Az óvónők atyjának» a Kisdednevelők Országos Egyesülete. Fényesen világítanak a betűk, mint a hála ragyogó tanúbizonyságai s világítanak annál inkább, minél jobban feketéllik ott a közelben Zirzen Janka jeltelen sírja. Megható, hogy kik annyira becsülték egymás munkáját életükben, ily közelben nyugosszák örök álmukat. Noha nem ismertem soha azt a kiváló asszonyt, kit e jeltelen sír takar s nem élveztem áldását egyetlen iskolának sem, hol az ő tevékeny keze munkálkodott, mégis fájdalom nyilalt szívembe sírja látásánál. Fájt, hogy a mi hálánk nem tudott oly szépen, az óvónőkéhez hasonlóan megnyilatkozni. Fájt, hogy a magyar tanítónők három év alatt nem tudtak mindennapi gondjaikon annyira felülemelkedni, hogy Zirzen Jankának síremléket állítsanak.*

Éles ellentétben állott mostani magános zarándoklatom azzal a verőfényes májusi látogatásommal, mely most megelevenedett lelkemben. Akkor volt az a meleg, érzésteljes ünnepség, melyen a sírkövet rendeltetésének átadták. Akkor nem magánosan ballagtam ki a temetőbe; ott találkozott a rokonság, az ismerősök tekintélyes száma, a hálás óvónők tiszteletreméltó gyülekezete s volt akkor koszorú, virág az ország minden részéből.

Szinte látom, midőn az egyesületi elnök rövid bevezető szavai után a sírkő mellé lép egy szerény, fekete ruhás nő s érzéssel, de kissé bátortalan hangon kezdé az elhúnyt érdemeit méltatni.

Ma is visszhangzik lelkemben e beszédből, hogy György Aladár a magyar óvónőknek milyen nagy jótevője volt, mily magasztos színben állította szemök elé hivatásukat, mint tette őket a magyar szó és érzés első őrangyalaivá; miként kötötte lelkökre, hogy nekik kell első sorban alapot vetniök az egységes magyar állam kiépítéséhez. De nemcsak kötelességeket állított eléjük, hanem útmutatást, támogatást, anyagi, szellemi segítséget nyújtott a nehéz életküzdelmekhez. Látjuk a jóságos «György papá»-t, amint mindkét kezénél fogva egy-egy óvónőt vezetve megy be a miniszteriumba, hogy állást kérjen, követeljen szavának, tekintélyének súlyával az arra oly régen várakozóknak. El lehet-e ezt és sok hasonló jót felejteni, melyet tőle vettünk, óvónők, tanítónők egyaránt? Nekünk, oly sokunknak, kik jóságát közvetlenül élveztük, nincs szükségünk emlékeztetőre, kik tőle az

* A síremlék már készül. Bory Jenő művészi munkája lesz, de technikai akadályok miatt csak a tavasszal lesz felállítható. *Szerk.*

emberiséget szeretni tanultuk, kőnél maradandóbban őrzi emlékét a lelkünkben élő hála és szeretet. De akik utánunk jönnek, azok is keressék fel majd e sírt. Azokat tanítsa meg ez emlékkő arra, hogy a szeretésnek szeretés a jutalma, azokat tanítsa meg e kő az igazi önzetlen emberszeretetre, tanítsa meg arra, hogy a női munkát senki úgy nem becsülte s a védtelen női munkást senki úgy nem szerette, oly híven nem segítette, mint akit e kő takar: az óvónők atyja, a magyar tanítónők barátja: György Aladár.

Pápa. *Vozáry Erzsébet.*

*

Miss Florence Nightingale, kinek életéről és magasztos munkásságáról oly szépen emlékezett meg folyóiratunkban dr. Farkas Jenő, a — fájdalom, oly korán elhúnyt — kitűnő orvos, író és emberbarát, nagy kitüntetésben részesült Eduárd angol király részéről. Oly magas érdemrendet adományozott neki az angolok fejedelme, melyet ez idő szerint csak 20 férfi bír; katonák, tengerészek, tudósok és művészek. Ez érdemrendet nő még soha sem kapta. Mint olvasóink tudják, Miss Nightingale a betegápolás terén kifejtett áldásos munkásságával kötelezte hálára nemzetét, még a krimi hadjárat idején. Az ő lélekemelő példájának lehet köszönni, hogy Angliában a betegápolási hivatást oly sokan teszik életfeladatukká az előkelő családok leányai. Kezdetben idegenkedve nézték Miss Nightingale tevékenységét, mostani kitüntetése azért is esik jól neki, mert az általában a nők sociális tevékenységének elismerését is jelenti, melynek ő egész életét szentelte.

*

A nők nemzetközi szavazatjogi szövetsége a németalföldi női szavazatjogi egyesület meghívására 1908 jún. 15—21. között Amsterdamban tartja két évenkinti kongresszusát. Az előkészítő bizottság a társadalom minden rétegében meleg rokonszenvvel találkozik s nagy azoknak száma, kik naponta a kongresszus tagjául jelentkeznek.

Minthogy azonban elsősorban a külföldi vendégekről és delegátusokról akar gondoskodni s nagyot könnyítene munkáján, ha jó eleve tájékozva lenne azok számáról, azért kéri így az érdeklődő testületeket, egyesületeket, hogy a delegátusokat mentől előbb bejelenteni szíveskedjenek. A kongresszus tagja azonban bárki lehet, aki 5 holland forint tagsági díjat fizet, aminek ellenében a kongresszus minden ülésén részt vehet. A jelentkezés, valamint a tagsági díj a központi fogadó bizottság első titkárához Mejuffrouw Johanna W. A. Naber, 5. van Zeghensstraat Amsterdam küldendő.

*

Tocsek Ilona kinevezése. A Szarvas Gáborné nyugalomba lépése folytán az «Erzsébet Nőiskola»-nál megüresedett németnyelvi tanszékre a vallás- és közoktatási miniszter Tocsek Ilonát az «Erzsébet Nőiskola» régi, érdemes munkását nevezte ki. E kinevezés széles körben keltett örömet. Gratulálunk.

*

Olvasóinkhoz.

Mikor mai füzetünkkel folyóiratunk 29-ik évfolyamát nyitjuk meg, alkalmat veszünk magunknak arra, hogy folyóiratunkat a szokottnál is nyomatékosabban ajánljuk olvasóink szíves figyelmébe és pártfogásába.

Folyóiratunk iránya és szelleme a régi marad s törekedni fog jövőre is körében egyesíteni mindazokat, kik nőnevelésügyünk nemzeti szellemben való kifejlesztésének hívei. Tájékoztatni fogja olvasóit mind a nőnevelés, mind a nőkérdés körében felmerült hazai és külföldi mozgalmakról s nem csatlakozva semmiféle szélső irányzathoz, teljes függetlenséggel és lelkesedéssel szolgálja a magyar kulturának és e kultura munkásainak érdekeit. Kérjük azért olvasóinkat, szeressék és terjesszék folyóiratunkat, hogy az mindinkább megerősödve mind jobban és jobban felelhessen meg feladatának.

*

Szerkesztői üzenetek: *Többeknek.* A postabélyeg olvashatlansága miatt sok szives üdvözletet csak itt köszönhetek meg, szívből viszonozva azokat. — *R. I. úrnő Kolozsvár.* Köszönet az elismerő sorokért. Máskor azonban a Nőnevelés céljára írott tudósítást kérek; szives üdvözlet. — *S. I. úrnő Székelyudvarhely.* A beküldött hirlapi közlemény helyett a «Nőnevelés» számára irott rövid tudósítást nagyobb örömmel vettem volna. A csipketanfolyam sikeréhez gratulálok. — *K. E. úrnő Sopron.* Köszönöm az éveken át szorgalmasan küldözgetett apró tudósításokat. — *Többeknek.* A *Komáry Erzsébet* féle Szakácskönyv ára 3 korona és a szerzőnél rendelhető meg: Margit-körút 1. *Borostyány Béláné úrnő. Déva.* A beküldött szép régi kézimunkáért, melyet az orsz. háziipar egyesület alakító bizottságának átadtam, fogadja e helyütt szives köszönetemet, egyelőre a bizottság nevében is. — *A M. D. E. iránt érdeklődő olvasónak Budapesten.* A M. D. E. tanítónői szakosztálya egyelőre nem tart ülést. Az M. N. Sz. által megindított. az anyaság védelmére vonatkozó eszmecsere olyannyira fontos és oly mértékben méltó a tanítónők érdeklődésére, hogy a tanítónők tömeges részvételét is biztosítani akarja e tanácskozá okon a M. D. E. elnöksége az által, hogy szakosztályi ülés helyett az M. N. Sz. gyűlésein való megjelenésre kéri őket. Figyelmébe ajánljuk e mozgalmat. — *H. E. úrhölgy Szászváros.* Kívánságát teljesítettem. Nem lesz ott baj. A küldött összegről *levelezőlapon* nyugtatót kérek a pénztáros számára. — *A M. D. E. vidéki köreinek.* A körök működéséről lehetőleg havonkint kérünk a szerkesztőség számára közleményeket.

IRODALOM.

Póra Ferenc: A MAGYAR ROKONÉRTELMŰ SZÓK ÉS SZÓLÁSOK KÉZIKÖNYVE. Budapest, Athenaeum. 1907 8. r. 523. l., ára kötve 12 kor.

A nyelvbeli előadás szabatosságának egyik főfeltétele a szókincs pontos ismerete. Enélkül a gondolatok közlése homályos, határozatlan és nem bírja a hallgatóban, vagy olvasóban ugyanazokat a képzeteket ébreszteni, melyek a közlő agyában rajzottak. A szókincs azonban nem csupán halmaza a szavaknak; a szóképzetek nagy tömegében bizonyos osztályok, csoportok keletkeznek, melyeken belül a képzetek és fogalmak hol közelebbi, hol távolabbi kapcsolatban állanak. Minél több jegyben egyezik két vagy több képzet, annál közelebb áll egymáshoz; ha valamely csoporton belül az egyesekben azonos az uralkodó jegy, a többi jegy csupán mind módosító járul hozzá, akkor rokonképzeteknek nevezhetjük őket: ily rokonképzetek nyelvbeli kifejezőit nevezzük *rokonértelmű szavaknak*. A beszédben ezek a rokonértelmű szavak gyakran egymás helyett is állhatnak, egymással fölcserélhetők, de csupán akkor, ha csak általános, nem szakszerű közlés a célunk; mihelyt szakszerű előadásra van szükségünk, akkor a rokonértelmű szavak közt is különbséget kell tennünk. Tulajdonképpen azt vehetjük észre, hogy minden szó értelme, jelentése aszerint változik, bővül, szűkül, amilyen környezetbe kerül s jelentésbeli értéke módosul a cél szerint, melyért használjuk. A költő egészen szabadon cserélheti például az *érzet* és *érzelem* szavakat, míg a lélektan búvára pontos különbséget tesz köztük; a mindennapi életben hamar rámondjuk valamire, hogy *szép, fölséges, gyönyörű*, az eszthétikus óvatosan elválasztja egymástól e szavakat; a színsor legnevesebb rezgésű fokozatait általában *vörös*nek, *piros*nak mondjuk, ha azonban ruhakelmét vásárlunk, ugyancsak habozunk a *málna-, eper-, lazacszín* közt, s a *rozsdavöröset* meg világért sem tévesztjük össze a *skárláttal* vagy *karmazsinnal*. Vannak továbbá szavaink, melyek jelentésre nézve hajszálnyira egyeznek egymással s a folyóbeszédben az értelemnek minden megzavarása nélkül bátran felcserélhetők egymással: *ég* és *menny, fut* és *szalad, bokor* és *cserje, paraszt* és *pór, év* és *esztendő* stb., ezek az *azonos értelmű szavak*; és mégis azt vesszük észre, hogy használatuk mégsem teljesen egyenlő, különösen a válogatott beszédben, a költői meg a szónoki nyelvben. A szó hosszúsága, mássalhangzóinak és magánhangzóinak minősége és viszonya, hangzatossága különbséget tétet köztük; ezt a szavak *jelen-*

tésbeli értékén kívül álló *stilisztikai értéknek* nevezzük. Főleg ettől függ a költői és szónoki nyelv szépsége, a kifejezések és fordulatok bája, az a titokzatos varázs némely költő nyelvében, melyet szóval elemezni, kimondani nem lehet, de érezni annál jobban, mélyebben.

A szavaknak *jelentésbeli* és *stilisztikai* érték szerint való megválogatása különbözteti meg az életben is egymástól az embereket. Az egyiknek beszéde szines, változatos, a másik ugyanazt a dolgot szürkén, unalmasan adja elő; az egyiknek nagy a készsége a gondolatok finom árnyalatainak kifejezésére, a másik, bár talán tartalmasabb és értelmesebb, nincs megáldva e készséggel és küzd a szavakkal. Hányszor nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a toll megáll kezünkben, mert nem jön rá a legillőbb, legtalálóbb szó, pedig csak egy árnyalat híjja volna. Különösen ha idegen nyelvből fordítunk, vesszük gyakran észre, hogy bár a jelentés teljesen azonos, fordításunkból mégis kiveszett az eredetinek minden bája, zamatja, mintha durva kézzel rögöztük volna le egy pillangó ragyogó hímporát. A kellő kifejezés megtalálására szolgálnak azok a kézikönyvek, szótárak, melyek a rokonjelentésű szavakat fogalmi csoportokba gyűjtik. Ilyen *Póra Ferenc* kézikönyve is, az első *rokonszótár* irodalmunkban, mely gazdag szókészletünk nagy részét magában foglalja. Harmincezer szót és szólást találunk itt nyolcszáz fogalmi csoportba osztva. Korántsem teljes szókincsünk, mely százezerre tehető. De gondoljuk meg, hogy művelt embernek átlag 5000—6000 szóra van szüksége, a bibliában hatodfélezer szó van, nagy költők, írók a kétszeresét érik el, Shakspere 15,000 szóval tárja elénk az emberi szív és elme mélységeit; mindehhez képest 30,000 szó tetemes nagy szám. Igaz, hogy a szerző nem szorítkozott pusztán az átlagos irodalmi és köznyelvre, hanem módjával fölvette a régi és népnyelv elemeit is; de ezt kellett is tennie, hisz mai irodalmi nyelvünk annyi gyökeret eresztett a régiség s a nép nyelvébe, annyira táplálkozik belőlük, hogy ismeretük nélkül legnagyobb íróink: Csokonai, Vörösmarty, Arany, Jókai stb. homályosak maradnának előttünk.

A könyv beosztása igen egyszerű. Főrésze a szókincs nyolcszáz csoportja; minden egyes csoportban a legközelebb nemi fogalom alá tartozó szavak vannak összegyűjtve, még pedig külön-külön a főnevek, melléknevek, határozók, igék s ha van, szólások. E kivett csoportokon belül is a szorosabban összetartozókat bekezdések, írásjelek választják el egymástól, úgy hogy a beosztás rendkívül világos és áttekinthető. Itt ott, ahol föltétlenül szükséges, az idézett szavak jelentéseit példák és magyarázatok világosítják. Ha már most szükségünk van valamely szó rokon kifejezésére, a könyv első felében lévő szómutatóban kikeressük a szót, mellette találjuk a csoportszámot, mellyel az egész szócsaládot könnyen meglelhetjük. A könyv forgatása közben bámulattal vesszük észre, milyen végtelen gazdag nyelvünk egy-egy fogalomkör kifejezésére; van akárhány olyan csoport, melyben 50—60, sőt 100 tesz egy szócsaládot. Nagyon nagy hasznát vehetjük e könyvnek ezért főképpen a nyelvi tanításban. A gyermek fejlődő nyelvérzéknek van leginkább szüksége arra, hogy figyelmessé tegyük a szók különböző jelentésére és helyes használatára; legkivált nagy haszna lesz prózai és költői szöveg olvasása és magyarázata közben. Hiszen vég-

eredményben minden nyelvi szövegmagyarázat nem egyéb, mint rokon jelentések különböző árnyalatainak egymás mellé állítása és megállapítása.

Póra Ferenc könyve mindenképpen nyeresége nyelvművelő irodalmunknak, iskolai segédkönyveink sorozatának. Haszonnal forgathatja a nyelv minden barátja, akár tudós, akár nem tudós. Még amúgy is, minden különösebb cél nélkül lapozgatni benne, az is élvezetes. Iskolai könyvtáraínkból hiányoznia egyáltalán nem volna szabad.

Tolnai Vilma.

*

(A GYERMEKI ELME) ép és rendellenes működése, egészségtana és védelme. *2-ik, lényegesen bővített* és átdolgozott kiadás 2 képmelléklettel és 32 szövegképpel. Pedagógusok, orvosok, jogászok és a művelt nagyközönség számára írta: Dr. *Ranschburg Pál*, idegorvos, az állami pszikhológiai-intézet vezetője.

Rövid másfél esztendő alatt fogyott el e kiváló szakmunka első kiadása, ami egymaga is amellett bizonyít, hogy mennyire hézagpótló és mily szükséges munkát írt Ranschburg Pál, a kiváló ideggyógyász. Nagyjelentőségű szerzőnek ez a munkája abból a szempontból is, hogy ő úttörő volt könyve megírásakor mert a *gyermek elmeállapotával* így nem foglalkozott eleddig senki, sem a magyar-, sem a külföldi tudományos irodalom terén.

Nincs a gyermek ideg- és elmeéletének egyetlen kérdése, melyre az előttünk fekvő munka most megjelent *második kiadása* tudományos alapon, de a művelt közönségnek is érthető módon választ ne adna. Teszi ezt pedig nemcsak az összes, ily tökéletességgel sehol sem összegezett külföldi irodalom feldolgozása, hanem még nagyobb mértékben hazai, s túlnyomóan eredeti vizsgálatok és tapasztalatok alapján. Különösen érdekesek a gyermek koponyaméretei és értelmi fejlettsége közötti összefüggésről, a gyermek szókincsének fejlődéséről, a gyermek felfogó-, emlékező- és számoló-képességéről szóló és a «Hogyan tanuljunk» című fejezet, az ideges gyermek házi- és iskolai neveltetéséről, a szellemi túlerőltetés okairól és elkerüléséről, az ép- és gyengetehetségű gyermekek rajzairól írott fejezetek, mely fontos kérdések ez új kiadásban tárgyaltatnak legelőször. A gyengeelméjüek lélektanáról s oktatásáról is sok újat találunk az új kiadásban, úgyszintén kimerítően ismerteti ez a kötet a gyermeki elme társadalmi- és állami védelmének kérdését is. A több mint felényi terjedelemmel bővült munka, amely nemcsak a *szaktudósoknak*, hanem *minden gondos szülőnek* és *pedagógusnak is kitűnő tanácsadója és támasza*, az Athenaeum r. t. kiadásában jelent meg. Ára füzve 6 korona.

*

Petrarca. A föntebbi cím alatt megindult sorozat második kötete Petrarca, a XIV. század nagy olasz lyrikusa, a halhatatlan canzonék és szonetek édesszavú költője, akinek neve és költészete annyi század óta érintetlen fénnyel ragyog az újkori műveltség köztudatában ma is. A középkor ez első humanistájának és mondhatnók az első modern embernek irodalmi alakját Katona Lajos rajzolta meg,

széles vonásokkal vázolva egyben Petrarcának, az embernek külső életét is, míg háttérül plasztikus erővel domborodik ki Itália középkori rendi és céhszerű társadalmi szervezete, melyben még félig öntudatlanul ugyan, de már ott forrong az új szellem, az utóbb Petrarca tolmácsolta magasabbrendű világnézet. Katona könyve az első magyar munka, mely a maga igazi jelentőségében állapítja meg: mit jelentett Petrarca a maga századának, és a két utána következőnek szellemi életében és mit jelent a világirodalom számára. Munkájából — melynek meleg és közvetlen stilusa útat fog találni a legszélesebb rétegekhez is — teljessé kerekül és szinte megelevenül Petrarcának képe; szellemi arcképe a költőnek és tudósnak, a világpolgárnak és hazafinak s mindenekfölött az alkonyuló középkor egyik legérdekesebb egyéniségének. A díszes kartonkötésbe kötött könyv ára 2 kor. 50 fillér.

*

Tordai Grail Erzsinek, Karácsony angyalai című ifjúsági színműve, melyet Budapesten a népszínházban 1906 karácsonyán adtak többször a fővárosi gyermeksereg nagy örömére, a «Mária Dorothea» egyesület kiadásában immár nyomtatásban is megjelent. Akik az előadás jogát megszerezni kívánják levélben egyenesen a szerzőhöz (VI., Felsőerdősor 3.) forduljanak. Tordai G. Erzsi ifjúsági színművei annyira kedveltek a magyar leányiskolák iskolai ünnepségein, hogy azokat különösebben figyelmükbe ajánlani sem kell. Mindnyájan örömmel fogják üdvözölni ez újabb darabot, mely a többi összes jó tulajdonságaiban osztozik, nemes, poetikus felfogásával a legjobb irányban kelt lelkesedést és örömet az ifjú leányok szívében. A kedves fülbemászó, magyaros zenét, ehhez a darabhoz is Tamásyné Gáll Anna szerzette.

*

Beküldött könyvek:

A Kis Könyvtár új kötetei. Benedek Elek «Kis Könyvtárá»-nak megint öt új kötete hagyta el a sajtót, bizonyára őszinte örömére a magyar ifjúságnak, mely ebben az immár több mint száz kötetet kitevő vállalatban a legolcsóbb és legszebb ifjúsági iratokat kapja. A legújabb kötetek közül az első (103. kötet) Londesz Elek munkája: «A könyv és egyéb történetek», melyben tizenegy érdekes elbeszélést gyűjtött össze a jeles ifjúsági író. Szivós Béla, a kitűnő elbeszélő «Debrecen és Hortobágy» monografiáját adja a fiatalságnak, színes leírásokban ismertetve ezt a fajmagyar vidéket (104. kötet). A 105—106. kettős kötetben «Idegen költők» verseiből fordítottak és állítottak össze gazdag anthologiát Avar Pál és Benedek Marcell. Úgy a versek megválasztása, mint a műfordítás nagy gonddal és szeretettel történt s méltó bevezetés a világirodalom költészetének kincsesházába. Dupla kötet a következő (107—108.) is, a «Tanító mesék», melyeket Lengyel Miklós dr. rendezett kötetbe s melyben Phaedruztól s Aesopustól kezdve a magyar Fáy Andrásig és Gregusig a legelmésebb állatmeséket együtt találja a fiatalság. Az utolsó kötet (109.) végül szintén

állatmeséket ad «Erdő-mező világa» címen, de ezek eredetiek és verses formájúak; szerzőjük Móricz Zsigmond. A Honti Nándor festőművész modern művészi címlapjával díszített, kemény papirkötésbe kötött s rendkívül olcsó — számonként 50 fillér — árú sorozatos vállalat a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) Részvénytársaság kiadásában jelent meg s kötetenként külön is minden könyvkereskedésben kapható.

*

Az Olcsó Könyvtár új füzetei. Öt értékes új munkával gyarapodott a Gyulai Pál kiváló szerkesztésében megjelenő Olcsó Könyvtár. A népszerű gyűjtemény sorrendben első füzete eredeti magyar mű: «Ötven év előtt», írta Jókay Lajos. Elbeszéléssé formált emlék ez a könyv; első emlékei egy fejlődő gyermekléleknek, az író lelkének, «néhány kicsiny történet a boldog időből. A vén szívnek emlékei, a száraz ágnak virágai!» mint az író maga írja előszavában. Ára (1374—1378. sz.) 1 kor. Stifter Adalbert «A Kondor» című beszélye a második füzet. Romantiksu, költői, de pittoreszken eredeti német novella ez, egy fiatal festőművész s egy férfias erejű, ritka szépségű nő szerelmi regényét tárgyalja. Ára (1479—1480. szám) 40 fillér. Voltaire világhírű művét: a Candide, vagy az optimizmust, Langer Ignác gondos fordításában adja az Olcsó Könyvtár. A felvilágosodás századának vezető szelleme tudvalevőleg e regényét is eszméinek propagálására írta Candide, a fő hős, ártatlan lelkületű, rokonszenves ifjú, akiben Voltaire a gyakorlati élet optimizmusát festi. Az Eldoradó gondolatát megtestesítő regény gyönyörű, eszmékben gazdag, élvezetes olvasmány. Ára (1481—1485. szám) 1 kor. D'Amicis egy elbeszélés olaszból Elek Arthur ültette át magyarra. Furio a címe s «A szív» világhírű szerzőjének e remekművéhez hasonló szellemű könyve. Egy tizenötéves kamasz a hőse, aki szerelmes lesz sógornéjába, míg egy idejében alkalmazott nyakleves el nem intézi a már-már veszedelmessé válni kezdő bonyodalmat. A novella a nagy olasz író minden ragyogó tulajdonaival ékes: meleg szíve, emberien erkölcsös világnézete s finom stylművészete igazi kis drágagyöngygyé avatják. Ára (1486—1488. szám) 60 fillér. Az utolsó füzet végül Sterne «Erzékeny utazásai»-t adja még abban a klasszikus fordításban, mely Kazinczy Ferenctől származik s melyhez Berki Miklós írt előszót. Erre a könyvre tán legjellemzőbb, amit maga a mult század közepén élt, sokáig félreismert, de kétségtelenül gondolatgazdag és szellemes író írt egy barátjának 1867-ben munkájáról: «célom az volt, hogy a világot és embertársaimat szeretetre tanítsam, még pedig sokkal nagyobb mértékben, mint ahogy a szeretetet gyakorolni szoktuk.» Az egyes idylli képeket kedvesség, természetesség és drámai élénkség jellemzik, míg a megfigyelés ébersége Montesquieu «Peersa levelei» mellé állítják az angol író művét. Ára (1489—1494. szám) 1 korona 20 fillér. — Az *Olcsó Könyvtár*-t a *Franklin-Társulat* adja ki s a vállalat eddig megjelent füzeteinek részletes jegyzéke ingyen kapható minden könyvkereskedésben.

*

Pályázat.

A Mária-Dorothea-Egyesület alulírott elnöksége ez évi március hó 1-én lejárandó pályázatot hirdet 100, azaz egyszáz korona segítség elnyerésére Budapest székesfőváros szolgálatában levő vagy volt oly tanítónő vagy óvónő javára, aki beteg és szűk anyagi helyzetben van. A pályázó bélyegtelen folyamodványát ez évi március hó 1-ig intézi a Mária-Dorothea-Egyesület elnöksége címére: Budapest, VIII., Orczy-út 6. sz. alá, a Tanítónők Otthonában levő egyesületi titkári hivatalba. A pályázó mellékletekben hitelesen bizonyítja székesfőv. szolgálatát, súlyos betegségét, szűk anyagi helyzetét, 20 K járuléka befizetésének tényét és idejét.

Későn érkezett és kellően fel nem szerelt folyamodványt az elnökség nem vesz tekintetbe.

E 100 koronát, mint az alapítvány tőkéjének 1907. évi kamatját, a «székesfővárosi tanítónők és óvónők Erzsébet királyné betegsegítő alapítvány»-ának gyűjtő és kezelő bizottsága ajánlatára ítéli oda az egyesület annak a pályázónak, aki betegsége és anyagi helyzete miatt legjobban rászorult a segítségre.

Budapest, 1908. január 15-én. A Mária-Dorothea-Egyesület elnöksége nevében *Herich Károlyné* alelnök.

Pályázat.

A Péterfy-tanítványok alapítványának 2478 kor. tőkéje után 1908. év március 18-án esedékes évi kamat élvezetére alulírott egyesület pályázatot hirdet.

Az alapítólevél értelmében: «Az alapítványi segélyt csak olyan nő-folyamodó nyerheti el és pedig vallásra, nemzetiségre, korra és tanulmányainak minőségére és tartamára, vagy állására való tekintet nélkül (akár különben is tagja a Mária-Dorothea-Egyesületnek, akár nem), aki az alábbi intézetek egyikében, nevezetesen:

a) a m. kir. állami Erzsébet-Nőiskolában (előbb állami elemi és polgári iskolai tanítónőképző-intézet), VI., Andrássy-út 65. sz. a.,

b) az országos kisdedóvó egyesület képzőintézetében, VII., Szegényház-tér 7. sz. a.,

c) a Fröbel-féle nőegyesület kisdedóvó képzőintézetében, VI. ker., Bajza-utca 27. sz. a. (előbb V., Széchényi-téren), végül

d) a m. kir. állami mintarajztanoda és rajztanárképző intézetben, VI., Andrássy-út 71. sz. a. mint rendes vagy vendéglátogató növendék Péterfy Sándor tanárnak tanítványa volt és ezt hiteles bizonyítványokkal igazolja. Az elaggott vagy munkaképtelenné vált, vagy nagy anyagi szükségben szenvedő és különösen a tanítással és neveléssel tényleg foglalkozott tanítványok előnyben részesítendők.

A kellőképen felszerelt bélyegtelen folyamodványok 1908. év március hó 1-ig küldendők a Mária-Dorothea-Egyesület elnökségéhez címezve, Budapest, VIII., Orczy-út 6. sz. alá.

Budapest, 1907 december 17-én. A Mária-Dorothea-Egyesület nevében: *Radnai Jenőné* titkár. *özv. Herich Károlyné* alelnök, *Lázárné Kasztner Janka* pénztárnok.

A «Nemzeti Nőnevelés» előfizetői (folytatás).

(1908. jan. 15-ig fizettek elő:)

(A *-gal jelöltek I. félévre, a **-gal jelöltek II. félévre fizettek elő.)

1906. évre előfizettek.

Arató Frigyes, Pozsony; Clementis Ilona, Kovácsi; Steinitzer Jenny, Arad; Polg. leányiskola, Siklós; Ungvári leányok Erzsébet-köre.

1907. évre előfizettek.

**Benke Ilona, Rákosszentmihály; V. ker. Lipót-téri közs. el. iskola, Budapest; X. ker. Bánya-utcai közs. polg. leányiskola, Budapest; Polgári leányisk., Czegléd; **Drakulits Olga, Budapest; Fay Gizella, Győr; **Forgó Valéria, Budapest; Jelinek Józsa, Szedlicsna; Kéler Irén, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Nagyszeben; dr. Petz Lajosné, Győr; **Réty Sarolta, Budapest; **Sebestyén Margit, Pozsony; Polg. leányiskola, Siklós; **Schleifer Anna, Pozsony; Steinitzer Jenny, Arad; Áll. felsőbb leányisk., Szabadka; Thirring Lujza, Sopron; **Tomcsala Melánia, Pozsony; Ungvári Leányok Erzsébet-köre, Ungvár; Vozáry Erzsébet, Debreczen; Izr. polg. leányiskola, Veszprém; **Vajda Anna, Pozsony; Velősy Irén, Pozsony; Wölfel Janka, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Zilah; **Zalla Mária, Pozsony; **Zeller Lujza, Pozsony; Zipernovszki Károlyné, Budapest.

1908. évre előfizettek.

Áll. polg. leányiskola, Aranyosmaróth; Ág. ev. leánynevelő-int., Aszód; Botta Anna, Fogaras; II. ker. áll. tanítónőképző-int., Budapest; IV. ker. Gróf Károlyi-utcai közs. elemi isk., Budapest; *Benke Ilona, Rákosszentmihály; Brengl Matild, Budapest; Áll. el. leányisk., Békéscsaba; Caroin Piroska, Fiume; Csík Mária. Szeged; *Dworák Irma, Budapest; Drakulits Olga, Budapest; Diósgyőri m. kir. áll. iskola, Diósgyőr; Ecker Auguszta, Budapest; Rom. kath. polg. leányisk., Érsekujvár; Ev. el. és polg. iskola, Budapest; Fodor Riza, Budapest; Fábián Ilona, Budapest; Áll. polg. leányisk., Fogaras; Fizély Julia, Ujvidék; Fábry Erzsébet, Dobsina; Fáy Borbála, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Fiume; Fekete Ilona, Budapest; Fischerné Krizsanovszky Polda, Abauj-Szikszó; *Forgó Valéria, Budapest; Áll. polg. leányisk., Győr; Szent Orsolya-rendi polg. leanyiskola, Győr; Áll. polg. leányisk., Hosszufalu; Áll. ovónőképző-intézet, Hódmezővásárhely; Áll. polg. leányiskola, Hódmezővásárhely; *Hanel Ida, Budapest; Kostyál Ilona, Budapest; Közs. el. népiskola, Keszthely; Kolbenheyer Blanka, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Kolozsvár: Kertscher Sándor. Késmárk; Áll. polg. iskola, Kismarton; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Kaposvár; Konta Gizella, Hajdúböszörmény; Áll. felsőbb leányiskola; Kassa; Karsay Jolán, Győr; Dr. Kootz Károlyné, Besztercze; *Kökény Margit, Rákosszentmihály; Kaprinay Krisztina, Rákosszentmihály; Kobukovszky Elza, Kassa; Polg. leányiskola, Losoncz; Irg. nővérek intézete, Léva; *Maszny Gizella, Budapest; Magyar Tisztviselők orsz. egyesülete, Budapest; M. kir. áll. el. iskola, Magyaróvár; M. kir. áll. felsőbb leányiskola, Máramarossziget; Mesko Jenke, Huszt; Mérei Ignátz, Keszthely; Áll. el. iskola, Nagytapolcsány; Ev. ref. tanítónőképezde, Nagyvárad; Áll. segélyezett közs. polg. leányiskola, Nagyszombat; Áll. polg. leányiskola, Nagyenyed; Áll. polg. leányiskola, Nagyszeben; Irg. nővérek Szt. Vincze intézete, Nagyvárad; Áll. polg. leányiskola, Nagykikinda; Áll. polg. leányiskola. Nagybánya; Közs. polg. leányisk., Nyiregyháza; Közs. polg. leányisk., Nagyvárad; Novákovits Olga, Izbeste; III. ker. Lajos-utcai közs.